

M A T O Š

I dok je srca, bit će i Kroacije!

1

HRVATSKI OMLADINSKI
L I S T

God. I.

Šibenik, ožujak

1940.

110116012

»MATOŠ« — hrvatski omladinski list, izdaju šibenski srednjoškolski pod nadzorom školskih vlasti. Izlazi za vrijeme školske godine. Pretplata godišnje Din 60, za dake Din 40. — Novac se šalje čekovnom uplatnicom broj 38—234. (Tiskara »Kačić« — Šibenik). — Cijene pojedinom broju Din 6, za dake Din 4.

TRGOVAČKA KUĆA
DR. MARKO TARLE
Š i b e n i k

veletrgovina žitarica i kolonijala
TELEFON Br. 86

ANTE FANTULIN ZLATAR - ŠIBENIK

Veliki izbor dragocjenjenih predmeta: satova, džepnih, ručnih zidnih, urodnih dalmatinskih izrada u srebru i zlatu, te svih ostalih predmeta spadajućih u zlatersku struku.

PARFUMERIJA „ M I A M I ”
Š I B E N I K

SPIEGEL FRANJO, krojač
ŠIBENIK
Izrađuje odjela po najnovijem kroju

ANTE KRONJA
trgovina građevnog materijala i polj. proizvoda
ŠIBENIK

FRANE CRNOGAČA
brijač
novootvorena moderno uređena radnja. Zagrebačka ulica
ŠIBENIK

PAVAO VIKARIO
ŠIBENIK
Brijačko-frizerski salon

Slastičarna
»ŠPORT«
ŠIBENIK

Knjižara i papirnica
EMIL MANDIĆ
ŠIBENIK

NOVA STAKLANA
D. GAVELA
ŠIBENIK

100,...

M A T O Š

HRVATSKI OMLADINSKI LIST

God. I.

Šibenik, ožujak 1940.

Br. 1.

A. G. Matoš:

GOSPA MARIJA

IMA JEDNA MALA GOSPA MARIJA
ŠTO SVE MI DRAŽA BIVA ŠTO JE STARIJA.

JER ONA ME JE PRVOG TRUDNO RODILA
ZA RUČICU ME SLABU PRVA VODILA.

PRVA ME NA OVOM SVIJETU VOLILA
PRVA SE ZA MENE BOGU MOLILA,

KUPALA ME SUZOM, BOG JOJ PLATIO,
ANĐEO JOJ SUZOM SUZU VRATIO;

DOJILA ME MLIJEKOM SVOJE LJUBAVI
UČILA ME OVAJ JEZIK UBAVI,

S KOJIM ĆU I ONDA SLATKO TEPATI
KADA ĆU ZA PLOTOM MOŽDA KREPATI.

SAMO TEBE VOLIM, DRAGA NACIJO,
SAMO TEBI SLUŽIM, OJ KROACIJO,

ŠTO SI DUŠA, JEZIK, MAJKA, A NE ZNAMEN,
ZA TE ŽIVIM, SAMO ZA TE, AMEN!

Samo ako budemo ljudi . . .

(Kao prva riječ)

Naš list je ukrašen jednim krasnim ukrasom, jednim velikim imenom — imenom jednog od najvećih naših ljudi u hrvatskoj književnoj povijesti. Ovo ime izgovara svaki kulturan Hrvat s nekim poštovanjem i ponosom — to veliko ime — najhrvatskijeg hrvatskoga sina — A. G. Matoša. Njega nalazimo u svim naučno-književnim radnjama, u svim revijama i u svim listovima. Svugdje nailazimo na njegove riječi koje se citiraju da budu kao pečat za ono što je rečeno ili napisano. — Mi smo svijesni da naš list neće biti dostojan tog imena, ali zahvalna djeca daju svome ocu onoliko koliko mogu. — Ko bi mogao da napiše onako divne sonete, onako lijepe i duhovite feuilletone, onakve kritike, onako zanimljive priče, putopise, novele . . . Mi ga nažalost danas nemamo. Nemamo onoga ko bi mogao dostojno zamijeniti ona tri velika slova — A. G. M. — koja su, ko tri tvrđave, bombardirala sve što je bilo negativno i lažno.

U sjeni te veličine nastojat ćemo govoriti — i ako skromno, ali istinski i hrvatski. Nećemo tako grmiti da prouzročimo potres, zemljotres, oblakotres, nebotres . . . jer potresom se ne gradi, ne stvara ništa drugo, nego ruševine. Potresom se ne koristi — pa bio nebotres ili zemljotres. Nećemo tako jako grmiti, jer dobro znamo što nećemo i što hoćemo, a ne samo što nećemo. Naš cilj nisu ruševine — naš cilj je određen — a to je, da budemo ljudi i to na dobrobit naroda, da on bude sretan, jer ako on bude sretan onda ćemo i mi biti kao njegovi atomi i atomi naših atoma. Sreća naroda kao i pojedinca se sastoji u njegovoj vanjskoj i unutrašnjoj slobodi. Čovjek je sretan, kad je sputao vanjske navale i riješio se unutrašnjih niskih strasti, a narod je sretan, kad nema vanjskog neprijatelja i kad sputa unutrašnja gložjenja stranaka, staleža itd.

Teško je danas gledati hrvatsku poljanu podijeljenu na nekoliko dijelova, na nekoliko frontova koji zvijerski reže i rovare jedan protiv drugoga i to na političkom kao i književnom polju. Listovi se neukusno i podlo napadaju, pišu se samo panfleti i panegirci. Novine napadaju jedna drugu radi koketiranja s raznim strujama Evrope. Jednima je laž jedno, drugima drugo — kao da istina zaista ovisi o ličnim ili idejnim simpatijama. Za današnje ljude kao da je sve relativno. I stvaraju se jazovi među nama. Rušimo sami sebe i unesrećujemo se. Pogledajmo, obazrimo se natrag u našu prošlost: Nesloga, tvrdoglavost, ambicija, lične borbe bile su uzrok naših neuspjeha. Samo smo pokazali da smo složni i jaki prema trećem neprijatelju, a sebe nismo nikad znali pobijediti, nesvijesni da je najjači onaj koji može sebe svladati.

Sada, kad imamo i malo okolnosti da vladamo sami sobom, upustili smo se u samoubilački rad strančarenja. To je svjedok na-

še neuzgojenosti, to je znak, da nam fale ljudi i to »ljudi više vrijednosti«. Radi te manjkavosti trpimo od ovakve teške bolesti, jer »Kakvi smo mi, onakva su i vremena«.

I mi pokrećemo ovaj list namjerom da prepородimo, ne čitavu Hrvatsku (jer nemamo zato sposobnosti), već da bismo bar utjecali na naše lokalne prilike, da udaramo po onomu što nas ruši i razdvaja, te da jednom stvorimo Hrvatsku koja će biti prava slika idealne obitelji.

U ovo nesretno doba, koje ima svoja vjerovanja i način života i koje se kao krvavi diktator nameće svoj djeci, moramo biti heroji koji će se odupirati toj negativnoj struji vremena i njegovim destruktivnim idejama. Moramo zdravim kriterijem prozreti što je zlo, a što dobro, — Svak je kritik svoje sredine i vremena. Svi smo mi djeca jednog neprestanog rata Zla i Dobra.

Zlo i Dobro uvijek su išli ko dvije neprijateljske vojske, mjenjajući ratnu sreću. Danas kao da je Zlo sretnije boreći se u ofenzivi s namjerom da zavlada. Rat — rat štropota vasionom. Robovi smo metka, jer metak je diktator, on vlada, on je zakon, on je pravo. — Rađamo se nesretni u krvavoj tutnjavi topova, da umremo s metkom u grudima. Surovi materijalizam, u svim bojama, hoće da uništi čovjeka u čovjeku, hoće da napravi od ljudi kotače, ili ljude »označene brojem« koji nesmiju misliti, ni raditi, nego samo onako kako neki megalomanski bog hoće.

Od 1914 zapravo se niti ne odmoriše topovi, radi čega se neprestano jedan drugoga okrivljuje. Neprestano se traže uzroci toga i traži se lijek — ali svaki korak koji se poduzeo — bio je kao sipanje benzina u vatru. Svjetski rat vodi se u ime pravde i slobode — a rezultat je nepravda i ropstvo —

— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —
— — — — —

Nesretno dijete kojemu bijaše majka mržnja, a otac zanos stvori neke neprirodne granice koje su postale kamen smutnje.

Dignuše se danas uvrijeđeni i poniženi, da sruše to nesretno dijete — ali rušeći nesretno — stvaraju još nesretnije. U ime pravde i slobode nestaju države i pokoravaju se narodi... Evropa stvara mrežu, Evropa zapinje zamku sama sebi, Evropa se guši. 1918 bilo je »Vae victis« — a danas se može viknuti »Jao svima«. Jao tebi Evropo, jer nisi uzgojila svoje sinove, nisi rodila ljude, već zanešenjake pune mržnje, egoizma i častohlepnosti.

Quo vadis, Europa?! Osvrni se u daleku prošlost. Uvidi svoju nedosljednost. Samo riječi i knjige imaš velike i lijepe, a ljudi? Evropo, duha ti fali, treba ti još jedna renesansa. Revolucija ti treba, ali ne krvi, već duha. Duha ti treba. Posumljala si u vrijednost života, u njegov cilj — zaboravila si na Ono posljednje i zato si spremna na samoubojstvo. Na prijestolju su ti pokvareni ljudi koje vodi ambicija i želudac, na čijem stijegu piše — goni,

mrzi — ubij bližnjega svoga, da on tebe ne ubije, koji ništa ne priznaju nego samo sebe, za njih ne postoji nešto više, nešto Apolutno izvan nas, ne za njih to ne postoji, jer oni su zakon sebi — Evropo pogledaj i obrati se!

U ovakvoj atmosferi moramo biti svjesni svoje dužnosti, jer — *Samo ako budemo ljudi možemo se nadati boljoj budućnosti.* Moramo uzgojiti u sebi čovjeka, da bismo se mogli boriti protiv najvećeg neprijatelja čovječanstva — protiv najvećeg neprijatelja našeg naroda, jer najveći neprijatelj je čovjeka i naroda onaj koji mu hoće uništiti dušu. Crvene pandže materijalističkog jastreba budno paze kako bi se zarinule u dušu pojedinca da mu unište i ono malo plemenitosti što je ostalo kao »reliquiae reliquiarum.« Prozrevši sve ovo sveta je zadaća hrvatskih omladinaca, da postanu klesari svoga značaja, da bogate svoj duh — te puni snage da kidaju smrtonosne niti paukove mreže koja je obavila Evropu. Zato na posao!

Ne sustajte nikad na tom teškom putu
Čeka vas od Doma veliko: Hvala,
A tjelo će vam sakrit u svojem skutu
Na kom će pokoljenja klicati: Slava — Slava...

Urednik K. S.

Dražen Panjkota:

U LUCI

Odlaze lade
pune ljudi
u daleke luke.

Mjesec i zvijezde
po putu ih prate,
a s njima i naše želje,
da nam se opet vrate.

Možda bi i mi htjeli
s njima poći?

Ali...

Naše se želje gube
u hladnoj
zimskoj noći...

Kaleb Stanko:

U D O V A C

*Arija se u crno obukla i pokrila crni faco
ka nika starica, ona je tužila
i za je bilo, da plače udovac bon
i da mu srce kida mukli din-don, din-don.*

*Nima ni misec dan, da se nesritan oženi,
mnogo je on siromašan svoju ženu voli
i život bi da rađe siromah on,
nego da čuje tužni din-don, don-don.*

*Svi su u selu plakali za dobron ton ženom,
divojke su vinac plele i donesle ga na grob,
plakale su samo, dok je i posmrtni zvon
bolno zvoni din-don, din-don.*

*Ali on se ni danas, ni umiri,
nesritan mladi udovac, dešperan radi žene
i neće se nikad umiriti, jer ga prati uvik jedan ton
— Žene nima, a zvono uvik zvoni din-don, din-don.*

Iz ciklusa: »Čakavski soneti«.

Živojin Milić-Štrkalj:

S L I J E P A C

*Što su mi ljudi dali? —
Tugu, bol i možda koju cigaretu.
Zar je to sve što imaju za me
Na ovome svijetu?*

*Ta gdje su divne slike iz priča,
Gdje je ta nekakva Sreća.
Što bliže idem ka njenom stanu
Daljina je veća.*

*Tek sam došo na sv'jet
Kod dobrih ljudi u goste,
Vidio sam samo da neki
Svakoga dana poste.*

*Još mnogo sam vidio stvari,
Al' ništa nije bilo lijepo.
Najljepše što je bilo,
Bilo je biće slijepo.*

*Došlo je na sv'jet zastrtih zjena,
I čulo samo pjesmu ptica u zraku.
Divno je to ne vidjet sv'jeta.
Doći, ići i otić u mraku. —*

B r a c o

Villy je odmah vidio da nije s ocem u redu. Mrk je i niti mu na obični pozdrav nije odgovorio. A dva puta mu je rekao »ljubim ruke, tata«, i to tako ponizno, a ipak toplo i odano... Ah!... A otac ni riječi. Samo je skinuo kaput i ravno u jedaću sobu. Gotovo je! Zna!

— Za Boga, Kruno, pa što ne govoriš? Daj, reci, jesi li dobio? — nestrpljivo očekujući odgovor govorila je gospođa Anka, kad joj luž na trostruki upit nije htio odgovoriti. A bilo joj je važno i sigurna je da je doznao. Pa to i nije tako teško doznati da li je »ministarka« naručila krzno iz inozemstva, a gospođa je Ančica uvjeren da je čak mogao doznati i iz koje kuće. To nije teška stvar. Mogao je poslati nekoga do njezine krojačice, (to se tako lako udesil!), i stvar je gotova. A sad ne odgovara. Sve kao da mu se nekuda žuri, neobično brzo jede i šuti.

Videći gospođa Ančica (tako se daje zvati od svakoga, jer »ne može zaboraviti na lijepe djevojačke dane«) da joj je posao izlišan, ostavi muža na miru.

— Braco, kako je bilo u školi?

— Hvala, mama, dobro.

— Nijesi dobio drugi red?

Braco (tako su uvijek Villyja zvali) odmahne rukom.

— Ne, mama!...

To je izrekao tako nježno da se i sam gospodin Krunoslav Stanković udostojao dignuti glavu i pogledati sina. I seka je to opazila.

Ručak se nastavio. Sve bez riječi. Tek je Mirjana, dražesno djevojčice petnaestih godina, izjavila da današnje poslastice odavno ne voli, pa bi željela ranije poći u svoju sobu. Gospođa je zadala toliko ručnog rada, da će morati raditi do ponoći, čak i ako joj tata dozvoli, da gospođi Francuskinji i maestru telefonira, da ne dolaze na obične satove.

— Dobro, dijete, pozdravi tatu i Bracu, pa idi — reče joj mama.

Mirjana ugne koljena (pri naklonu kosa joj se dražesno strese i pomiluje sniježni vrat), a oči zaklopi dok je promrsila obično »ljubim ruke« i pođe.

U jedaćoj sobi opet nastaje mir...

Gospodin Krunoslav Stanković je vlasnik građevnog poduzeća »Stanković & Co — društva za gradnju kuća, cesta, vodovoda itd.« Već je petnaest godina otkada je osnovao spomenuto društvo. Tada je Stanković još bio suvlasnik, s pretežnim brojem dionica, ali ipak bilo ih je kraj njega, koji su jednakom moći mogli uplivati na odluke u samome poduzeću. Ali Stanković je

još od oca, bivšeg šefa jedne bivše banke, naučio ono, što neki zovu laktaštvom. I pomalo, gdje ovako, gdje onako, pokupovao od svojih drugova većinu dionica, skoro 80 po sto pa je sada na neki način apsolutni vlasnik čitavog poduzeća.

Težak je to bio put, ali — sad se to vidi! — uspješan! Trebalo je svakog milog druga dovesti u krizu, trebalo je, tako reći, omogućiti svakome da bude prinuđen prodavati svoje dionice. Kod ovoga ili onoga trebalo se poslužiti posve trećom osobom, i to je nešto tražilo, ali što je potok, ako se uzme u obzir rijeku? Što znači, ako je nekome omogućio da otputuje u Rab, kad je s njegovom pomoći dobio toliko, da bi sam mogao otputovati u Monte Carlo?

Kao posve savremen čovjek, Stanković je ubrzo uštedio novaca i danas ga eto vidimo gdje se vozi automobilom, posjećuje elitne lokale i stanuje u svojoj vili, za koju bi čovjek rekao da je sjedište nekog predrevolucijskog monarha, ili, u najmanju ruku, engleskog lorda. Njegova milostiva supruga zdušno ga pomaže u svakome poslu; zato ni njoj ništa ne fali. Nema novosti koja bi je prestigla. Već nekoliko puta je lično putovala u Paris, da ispita novosti slijedeće sezone. Za nju je bila ludost ona otrcana smicalica da se u Hrvatskoj toliko zaostaje te se — stavimo — 1939 u Zagrebu nose šeširi koji su već u proljeće 1935 nestali sa pariskih trottoira. To je za gospođu Ančicu prosto ludost! I kad se ono za vrijeme Münchena Parižanke prošetate s malim kišobranima na šeširu, ona je takav šešir naručila prvom poštom. Već se je jedne večeri i opremil posve po slici iz *Journal des Modes*-a i upravo htjela da ga natakne, kad li je Mirjana počne tako usrdno moliti da ga ostavi kući, jer da će se za njom svijet okretati, te ga je ostavila. — Mala je zaista bila drska, ali — valjda je bolje da sam ga pustila — znala je često gospođa Ančica reći svojoj prijateljici.

Stankovićevo bogatstvo naglo je raslo te se je već i u kavanama, u koje zalazi manji svijet, moglo čuti njegovo ime. Ali, osim debelih svežanja hiljadarki, gospodin Stanković je imao još jedno blago — svoje dvoje djece: Mirjanu i Villyja.

Villy je ovisok mladić, lijepak struka, uzana, ali puna lica i neopisivo plavih očiju. Bile su u njega oči, kakve se u cijelome gradu nisu mogle vidjeti. Jer plavih očiju ima mnogo, ali ono je plavilo svoje vrsti, plavilo, kakvo se ne sreća po ulicama. Možda tim očima daje čar njihova toplina, smirenost, možda je i njihovo plavilo zato i neopisivo — — A možda i za to što te oči sjaju ispod crnih obrva, a nad bijelim se čelom lagano diže crna, po srijedi razdvojena, kosa... Villy je po ljepoti poznat svemu gradu. Još dok je izlazio s majkom, djevojčice su se s čežnjom za njime obazirale, a sad, kad je već mladić i kad se, onako moderno odjeven, šeta sa svojim drugovima, njegova slika zakopana je u srcu mnoge i mnoge licejke. Dogodilo se je više puta da se u raznim ženskim razredima povelala riječ o dečkima, pa, kad bi se spo-

— Da — izgovori Villy poniknute glave.

A tada se Krunoslav naglo promijeni. Možda će biti bolje o-
vako — pomisli. Pristupi k sinu pa ga uzme za ruku.

— Čuj, Braco, zašto mi zadaješ toliko brige?

— Nisam želio, tatice!

— »Nisam želio, nisam želio!« — I prošlog puta si isto govo-
rio. Kako nisi želio? Ti si to promišljeno napravio. Zadaća se pi-
še, a ne govori. A znaš i sam, u sedmom si razredu, da svatko svi-
jesno odgovara za ono što je napisao. Ako se ne varam, postoji u
tome smislu neka latinska... Verba... verba...

— Da, verba volant, scripta manent...

— Upravo tako. Vidiš da sam i ja nešto učio. — Ono što si
ti napisao ostalo je u zadaćnici i, naravno, to može čitati svatko,
kome dopadne ruku. Dakle, ipak si htio ono napisati, ipak si mi-
slio, zar ne, Braco?

— Da, tatice, i htio sam i mislio, ali ni htio ni mislio nisam
tebe ražalostiti. Ja sam samo mislio kako mi je dužnost napisati
što bolju zadaću...

— Ali, znao si da ja neću takvih zadaća, kakve ti pišeš. Da
neću tih fantastičnih i pogubnih ideja, kojima se zanosiš. Ti i sam
znaeš da su te ideje najveći neprijatelj tvog tatice, zar ne, a
po tom su i tvoj zakleti neprijatelj. Nije li tako?

— Ne, tatice, ja mislim da su te ideje naprotiv moj najveći
prijatelj. Ja se tako rado s njima družim i ne mogu se lako od
njih rastati. One su mi tako srcu prirasle da se bez njih ne mogu
prošetati, da bez njih ne mogu spavati, a kudikamo da bez njih
ne mogu biti u školi kad tamo upravo i idem za to, da svoj um
naobrazim i oplemenim. Što tu ima zla? Zar je zlo ono što sam
u svojoj zadaći napisao?

— Jest, zlo je!

— Dobro, na koncu, ti, tatice, uopće ne znaš što sam ja
pisao.

Krunoslav se maši u unutrašnji džep i izvuče teku. Villyju se
oči slediše. A otac ga pogleda pobjedonosno, kao da govori: »A
što sad?« I ne čekajući da mu Braco na taj nijemi upit odgovori,
gospodin Krunoslav počne okretati listove i nađe zadatak.

— »*Pravda kao osnov budućeg sretnog čovječanstva*« — glasio
je naslov.

— Poslušaj, Braco, pa da vidimo hoćeš li sam moći vjerovati,
da si ti to napisao — reče otac i počne čitati.

— »Pravda je vrlo zvučna riječ, kojom se vole razbacivati
najviše upravo oni, koji po njoj iz dana u dan bestidno gaze.
Pravdu zadjevaju u zapučak svog kaputa upravo oni, čija nepravda
u nebo vapi.

Uzmimo samo današnji potilički život. Iako nas kao učenike
ne zanima dnevna politika, moramo ipak sami sebi dozvoliti da
pogledamo otvoreno u svijet. — O pravdi govore one države, ko-
je su sagrađene na nepravdi! S kojim pravom se pozivaju na Bo-

ga i pravdu oni, pod čijim kopitom stenju milijuni i milijuni bespravno roblja? S kojim pravom oni govore o pravdi, kad bi ti njihovi robovi bili sposobni da sami crpe blago svoje zemlje i da u slobodnoj svojoj domovini osiguraju sreću? S kojim pravom govore o pravdi, kad se njihova pravda sastoji u razaračima, podmornicama, avionima (ne trgovačkim!), topovima, strojnim puškama? To je materijalna pravda, kojoj je osnov »pravo jačega«.

Gdje je pravda u socijalnom životu? Kakav je odnos seljaka i burze, radnika i poslodavca? — Naš seljak po burzovnim tečajevima prodaje svoje krvlju stečene produkte u bescjenje a ono, što mu je potrebno da ne umre od gladi ili ne hoda gol i bos (a da o drugim potrebama i ne govorimo!) kupuje po dva puta višoj cijeni!

Naš radnik radi prekomjerno, a za taj rad ga se plaća još manje nego nedovoljno. Radnik je naš rob svoga poslodavca! Njemu je bijeda tako srcu prirasla da bi lako mogli reći: naš bijednik. Jer seljak, ma koliko trpi nepravdu, ima u kući barem vreću žita, par kila krumpira, kupusa, krov nad glavom, koji je njegov, ali radnik od svega toga nema ništa. On ima svoje prste i — volju za rad. To mu je sva imovina. A ako k tome ima ženu i djecu, to su samo dodaci na njegove izdatke, a nipošto da bi zato dobivao dodatke na svojim prihodima. Velika poduzeća u pravu se igraju radničkim materijalom. Prohtjedne li se nekome viša plaća pa to kaže gospodinu, koji nema pojma o bijedi: — Seli, brate, ako ti je slabo — dobije odgovor. A taj gospodin zaista ne zna što to znači »slabo«, jer se on ne trudi do svoje vile, — vozi ga auto, — ne čuje djetinji plač — sluša koncerte, radio, opere, — ne jede grah — tržnica je sva njegova, trgovine kudikamo — — Gospodin ne zna ni što je nepravda, njemu je pravedno sve na tome svijetu, kad i nema ništa što on ne bi znao nagnati u svoj kanal, pa da se zlatnici ocijede u njegovu kasu

A ipak Pravda će pobijediti. Ne današnja pravda, nego Pravda buduća, ona koju će ljudi jednom prigrliti. Dolaze na zemlju nova pokoljenja, pokoljenja rada, istine i pravde, i ona su garancija da će zaista Pravda biti osnova budućeg sretnog čovječanstva...«

— Braco, Braco! Jesi li ti ovo napisao?

— Jesam, tatice!

— I slažeš se s ovime?

— Da, potpuno!

— A znaš li ti da ovime potkapaš poduzeće svog tatice?

— Dobrobit čovječanstva, narodno blagostanje, staleška pravednost su daleko nad tvojim poduzećem...

Stanković ne zna što bi. Da se srdi, da se žalosti, da se smije tom zanešenom mladiću, da ga otjera, da ga ogripi? Što će s njime? Ta Villy je sve njegovo. On upravo u Villyja slijeva sve svoje napore, radi Villyja vodi toliko poduzeće, radi njega je sa-

gradio ovu vilu, kojom bi se mogli ponositi newyorški milijarder! Eto, Mirjanu će prije ili kasnije udati, dati će joj što je spada, ako će i više, to je malenkost, ali Villy je nasljednik. Taj lijepi dječak plavih očiju, visoka čela, ugljenih vlasi..., taj bistri mladčić o kome sav grad govori, na kome mu ministri zavidaju..., taj mirni momak, koji sada stoji kraj svog oca tako spokojno, tako dostojanstveno, tako pametno, te ne možeš reći da li prkosi ili suosjeća?! Villy je uvijek bio vrhunac Krunoslavovih osnova. Da nije njega, mogao je već toliko puta prodati poduzeće, pa živjeti u vili kao kakav grof. Mogao je otputovati u Švicarsku, na francusku rivieru, u Ameriku. Mogao je tamo na godine ostati, do smrti, sa cijelom obitelji, za sve bi dostajalo novaca — — — ali svega se toga odrekao radi ovog nezahvalnog stvorenja! O Villy, Villy, Braco, Braco, koliko li jada zadaješ svome ocu! — — —

— — — Dobro, mlad je, zanaša se, to je donekle i razumljivo. Pa neka se i zanaša, to bi sve vremenom prošlo, dječачke godine su uvijek bile ispunjene kojekakvim sanjarijama..., ali zašto te svoje lude misli stavlja u teku, zašto se izlaže opasnosti? — Gospodine Stankoviću, — govorio mu je onaj, kad mu je predao teku — nismo ga ocijenili, nego ćemo tu stvar morati iznijeti pred naš najviši forum. Ne bih htio na svojoj duši nositi jednu upropaštenu budućnost, ili u najmanju ruku rušenje vaših planova... Neka gospoda odluče... — Stvar je, dakle, posve riskantna. A što će Villy, ako mu prekinu školovanje. Pustimo na stranu, što bi to bila sramota, ruglo pred cijelim gradom (Bože! Stankovićev sin otjeran!... oh!... oh!...), to još nije ništa. To prođe! Ali planovi, planovi, moj prijatelju, kuda će tatini planovi?... Nešto bi se dalo skrpiti, ima šest razreda, ali tata neće krparenja! On hoće da vidi svog Bracu potpuna, onakva kako je to tata odavno sa svojom Ančicom počeo snovati. (U inozemstvo, Berlin, München, Paris, Bologna... to nek Braco bira pa onda proširenje posla, rade otac i sin, Braco se ženi, unuk... Kruno i Ančica stare... unuk raste... liči posve na njih... ide na studije... Bože, krasote!...). A taj ljudi dječak zabio u glavu neke novotarije i hoće da se to sve sruši jednim potezom pera.

— I ti ne odustaješ od onih ludorija? — upita iza duge, teške šutnje.

— Nikako, a mislim da to i nisu ludorije.

— Idi! — odsiječe otac.

Otišao je. Udaljio se od oca, od svog roditelja, udaljio se dok je spor počeo kao požar žderati zgradu očinske i sinovlje ljubavi.

Villy ima plemenito srce. To srce ljubi. Ali, što se tu može? U evanđelju je na jednom mjestu čitao kako Krist govori, da ga nije dostojan onaj, koji ne zamrzi na oca i mater. On to razumije. Zna da ga Krist ne nagovara da mrzi oca i mater, ta riječ na ovome mjestu ima drugi raison d'être, ali ga upućuje da je ideal nad ljubavlju, pa makar to bilo toliko teško...

... Čudni su ti stari ljudi. Kad netko već u mladim godinama nađe pravi put svog života, kad mladi čovjek pogleda stvarnosti ravno u oči, oštro i netremično; kad spozna istinu o dobru i zlu i hoće da ih razluči, da se za dobro opredjeli... eto ih da ga proglase komunistom, šovinistom, pretjeranim nacionalistom, fantastom, revolucionarcem, zanešenjakom... I onda, da ubiju sve lijepe snove i nade, uhvate se za sinovlju ljubav... Ljubav neka bude sredstvo, koje će poletna mladića skrenuti s započeta puta?! Radi ljubavi prema jednome čovjeku da jedan čovjek prezre, zamrzi društvo?! Ne, nikada ne!...

Villy ne popušta! Ni radi sinovlje ljubavi!

Kad su Stankovićeви uselili u svoju novu vilu, Villy je dobio sobu, koja gleda na zeleni predio, u koji velegradski stanovnici tako rado zalaze da se osvježe. Ljeti se provlače hladovinom, a zimi šetaju dugim putevima, kad ih počasti zimsko sunce, pa čavrljaju i zaborave da su u gradu.

Svoju sobu je Villy uredio po vlastitom ukusu. Bio je tu krevet, ormar, stol i stalak za najpotrebnije knjige. Soba je bila natrpana koječim, ali što je Villy bio stariji, to je češće odnosio komad po komad i ograničio se na najpotrebnije. Čak je dao maknuti i krzneni sag ispred postelje. — Kako mogu toliko moji drugovi golom nogom na kamen stati, — mislio je, — a ja da ne bih mogao i na parkete! Majci se njegov ukus nije ni najmanje sviđao, ali svoga je Bracu toliko voljela, da bi bila dozvolila da isprazni svu sobu, smo neka je zadovoljan. I onako se otac na njega ljuti radi toga i radi toliko stvari... Kuda bi to dovelo kad bi ga i mama počela progoniti? Ne, ne... Njegova sreća je gospođi Anđici nad svime i nikada nije ni pokušala da mu se suprotstavi. Tako je Braco dobio za prošli rodendan od bogatog ujaka garnituru za crnilo, koja je bila ukrašena bjelokošću, ali ju je on već slijedećeg dana uklonio sa svog stola i odnio u drvnicu. Jednostavno i lijepo! — bilo je njegovo načelo.

Prozor mu je bio zastrt gustom zavjesom iz vrlo obične tkanine. Između zavjese i stakala često bi se uvukao i tako neopažen motrio gradske nepregledne krovove, šumu, daleku rijeku i još dalje nedoglednu ravnicu, a na večer bi uživao u savršenom miru...

Danas popodne je razvedrilo. Magla je bila omrkla jutarnji zrak i činilo se da se sunce neće ukazati. Ali popodne je bilo sunčano i Villy je s prozora mogao promatrati kretanje mladeg i starijeg svijeta, koji je izišao da se nadiše sunčanih zraka.

Villy se tako skoro premio dolje na cestu i jedva je čuo da telefon zvrči. Brzo je otrčao.

— Halo... ja sam, tatice, ljubim ruke... Da dodem k tebi?... Odmah!... Odmah, tatice, ljubim ruke!...

I Villy otrči po kaput. Nije mu bilo ugodno što ga otac zove, znao je da mu na ničemu neće čestitati, ali svog je taticu toliko

volio da bi poslušao i što težega! Ta to nije načelno. Zove ga k sebi u poslovnicu.

Ali prije, nego je Villy stigao do vrata, opet začuje telefon.

— Halo, ja sam... ljubim ruke... Ne, mamica je kod krojačice... I Mirjana je s njom... Ne treba da dolazim?... Ljubim ruke!

Villy tromo objesi slušalicu, skine kaput i vrati se u svoju sobu. Tata neće da dolazi k njemu. Neće da se ponovno na njega ljuti. Da li tata neće radi sebe ili radi svog Brace?

I svemu je tome kriva ona zadaća, ili, još bolje, sve ono što je bilo prije te zadaće. Jer nije danas otac doznao za njegove nazore.

Pred nekoliko mjeseci imao je sličan slučaj u školi. U nekakvoj debati predbacio mu jedan kolega: — Barem ti šuti, Stankoviću, kad ti otac izrabluje hiljade radnika!...

Taj drug nije ljevičar. Taj njegov kolega Svetko je sin jednog radnika, koji pošteno zarađuje svoj kruh kod firme »Stanković & Co.« I ništa nije svojim riječima htio reći, nego: Šuti, jer ti je otac lopov, a kakav otac takav sin...

A Villy? Htio je braniti svog oca! Otac mu je! A teško je da trideset drugova sa svojih šezdeset očiju gleda kako se on crveni! Ali... čemu da se on crveni? Je li Svetko njega uvrijedio, kad je rekao istinu o njegovu ocu?... Nije! Villy ne može po nijednom paragrafu moralnog zakona odgovarati za očeva nedjela.

— Promašio si, Svetko, kad si mi to dobacio. Misliš li da se ja slažem s plaćevnim sistemom u očevu poduzeću? Misliš li da ja nemam srce pa mi nije teško kad vidim da ti siromašno živiš, a mi, koje tvoj otac i hiljada takvih hrane, mi plivamo u zlatnini? Misliš li da gospodski sin ne može osjećati? Ali, što ja mogu? Ne znaš li da Mamona obuzima svega čovjeka i da je ona toliko ljubomorna ljubavnica da ni deset sinova sa svim molbama ne bi moglo okrenuti jednog oca?...

... A onda je došla i ona zadaća, koju mu je otac opet spomenuo. Zadaća o psihološkoj i moralnoj osnovi velikih prevrata i ustanaka. Naravno, s obzirom na narodnu slobodu i na točke predsjedanta Wilsona...

A onda dolazi kao arbiter njegov otac, koji se doista savršeno razumije u sve novčarske poslove, ali koji ne može shvatiti ove preporodne misli. Zločin je učinio onaj, tko ga je u to upleo. Tu će se nešto dogoditi. Jer se novac i istina, Mamona i Pravda ne mogu složiti! Među njima je prokop, jaz!...

Poslije večere Villy je, kao obično, čitao svoj zabavni roman. To je bio sat njegovog dnevnog čitanja i, ma koliko je volio ozbiljnu i poučnu knjigu, ni roman nije odbacio. Birao je romane i uzimao one u kojima se nadao naći misli koje ga bodre ili koje su njegovim nazorima protivne, neka ih tako lakše upozna. Držao je velikom pogriješkom ponašanje nekih njegovih drugova, koji

su u svojem velikom narodnom ili vjerskom zanosu između sebe i protivnika gradili kineski zid. — Pa gdje onda mogu misliti da će jednom od njih imati pristalica? — mislio je često.

Večeras je upravo dočitavao Brauneov roman »Junge Leute in der Stadt.« Zanimjela ga je osebnost kompozicije, upravo se zadio piscu, koji je u jedan dan uspio uhvatiti toliko radnje. A bilo ga je kad bi se sjetio tog teškog stanja gradske radničke mladeži, kad su mu se pred očima redale kolone svih tih Emanuela, Fritza, Gerda i Susie-a...

Pa onda onaj »poklonjeni girl«, poklonjena djevojka, djevojka koju se u noćnom lokalima poklanja onome, tko daje određenu svotu i ona je za tu noć njegova, posve njegova. Ona je rob tog bogataša. On može od nje činiti što ga volja. On je može mučiti, može joj meso kidati, može je голу na ulicu otjerati, jer ona je — poklonjena djevojka! — Zar nas nije stid kad sami sebe nazivamo ljudima? O neprosvjećena plemena centralne Afrike i Australije, koliko ste vi nad nama! Kad ćete doći, crna braćo, da nas učite, da nas prosvjetlite? Ne treba da nam donesete pismo, ni strojeve, ni radiotehniku, ali donesite nam pojam o čovjeku, donesite nam pojam (barem to!) o poštenju i pravdi i ako nikoga na ovom nesretnom kontinentu ne bude za to, ja ću vam sam pljeskati i proglasiti vas najvećim rasadnicima kulture! — — —

Zaškrinu vrata i u sobu stupi Stanković

— Dobra večer, tata, ljubim ruke.

— Dobra večer, — promrsi otac. — Htio bih s tobom govoriti.

— Molim, tata, samo izvoli. Ah, samo da donesem stolicu.

— Braco, — reče otac sjedajući — mislim da shvaćaš ozbiljnost časa. Jesi li spreman da nešto napravimo?

— Jesam! Samo — — što?

— Slušaj, Braco, ja mislim da bi bilo najbolje da ti popustiš pa bi tada već išlo. Ja sam poslije podne opet govorio sa gospodinom, bio je kod mene u poslovnici. Bio sam te pozvao, ali je gospodin rekao da mu se žuri. Zato sam ti telefonirao da ne dolaziš nego da radije učiš. — Dakle, gospodin kaže da bi sve išlo dobro, ako bi ti dao jednu pismenu izjavu, ili makar usmenu pred ravnateljem zavoda, da se odričeš onog svog nastupa u razredu, naime misli u njemu iznesenih, pa onda one zadaće i ove o kojoj smo govorili. Time bi stvar bila svršena. Inače, gospodin veli da je katastrofa neizbježiva. Među gospodom je takva atmosfera da ti bez te izjave sigurno seliš. A, poslušaj, Braco, ti to možeš ovdje za par minuta napisati. To bi ti bilo lakše, nego pred ravnateljem.

— Ne mogu ni jedno ni drugo!

— Villy, pazi što govoriš!

— Ne mogu, tatic! Možete me do jutra nagovarati. Uzalud!

— Villy, ti to moraš učiniti! Radi svoje mamice, radi mene!

— Ne mogu!

— Villy, četvrta zapovijed?

— Ne mogu ni po njoj. Kateheta je sto puta ponovio da roditelje ne treba slušati kad nas nagovaraju na zlo.

— Villy, Braco, tko sam ti ja?

— Tata!

— Tata zapovijeda da to učiniš.

— Ali Villy ne sluša i neće učiniti.

Stankoviću se zavrti oko glave sva soba, sva kuća, sav grad, sav svijet!! Taj naduti stvor neće da ga sluša! Oh, smije li zamrziti tog dragog sinčića, smije li mu sasuti u lice sve što osjeća, smije li mu reći: Seli!? — — — Takva drskost! — — —

— Villy, zadnji put.

— Ne mogu napisati. Ja mogu radi ljubavi sinovske to htjeti, ja mogu to željeti napisati, tu je sva moja dobra volja, ali ja to ne smijem napisati, jer su načela nad mojom voljom! Ja sam postavio načela svome životu i ne smijem od njih odstupati, pa makar u pitanju bila i ljubav prema roditeljima. Znam, to ti nećeš pojmiti! Tvoja su načela posve drugačija od mojih. Tvoj je život ispunjen novčanim čekovima, to je tvoj svijet; moj je svijet plavetilo neba, osmijeh dječjih usana, i ove knjige ovdje! Sve je uzalud. Mi se nećemo složiti! — — —

— Ali, otpustiti će te!

— Svejedno! Nisam se rodio da završim školu, niti da postanem inženjir, ni da stanujem u vili, niti da uživam glas velika magnata! Rodio sam se da budem pošten čovjek, pa makar bio i puka nezalica, makar bio obični manuelni radnik u nekoj udaljenoj podružnici tvog poduzeća... Pošten čovjek!... To je najveća vrednota što je možemo stvoriti! Za tim moramo ići. I jao si ga onome tko je podlegao! Tko je uzmaknuo! — Takav ne bih htio biti.

— Ali, što želiš biti?

— Pošten čovjek.

Stanković odmahne rukom.

— Ludost!... Braco, molim te!

— Ne, tatiće, svršimo. Ovo, što se danas događa, već se dugo sprema. Jednom mora da se i dogodi. Bolje da u četvrtak nego u petak!

— Villy, ti me odbijaš?

— Ne odbijam te kao tatu, nego kao čovjeka koji me nagovara na zlo.

— Među nama je svršilo?

—? — Villy ponikne i zagleda se u mrlju na podu.

— Villy! Braco! Zadnji put!

— ?!

— Villy!

— ?!?

— Zbogom!

— Zbogom! — — — — — — — — — —

A onda je došla noć — — — — — — — — — —

Mirjana se ujutro po običaja opremila za školu. Veselila se je novim »loknama« koje su njezinu smeđu kosu činile još ljepšom, mekšom i toplijom! Dugo se je ogledala sad s jedne, sad s druge strane, sve joj se činilo: eh, ali sam danas lijepa, ali će gristi nokte onaj musavac... Ih!... Pa zavrti glavicom, »lokne« zaigraju i Mirjana osjeti u sebi klicu, neku klicu...

Ogledala se dugo...

— Ah! — usklikne najednom, — a Braco? — i brzo otrčea prema njegovoj sobi.

Kad se Braco nije dugo javljao, pomisli vragometna devojčica: Alaj ga tvrdo spava. Skoči do kuhinje, uzme čašu vode i počne se veseliti prizoru kako će se Braco skočiti, mrko je pogledati, a onda je ogrliti i zaželiti joj dobro jutro.

Lagano odškrine vrata i poviri u sobu.

— Što? Zar je već nekuda otišao? — upita se naglo. Krevet je bio namješten.

Polako stupi u sobu.

Na stolu ugleda namještenu kuvertu. Čaša joj ispade iz ruke, a voda joj popraska nožice.

»Tati i mami« — opazi na kuverti. Pogleda bolje! Jest! Pismo tati i mami. — Ah! — klikne i uhvati se za tek propupala prsa. — Ah, što je to? — i brzo otrčea mami.

Gospođa Ančica je čitala:

»Dragi tatice, ljubljena mamice,

Budući da moje školovanje sutra završava, a između mene i vas se pojavilo toliko nesuglasje, riješavam vas tog nesretnog tereta, što se zove neposlušni sin, i — odlazim! Sobom sam ponio deset posve zdravih prstiju i neslomivu volju za poštenu zaradu. Mislim da mi je to dovoljna oprema. Nemojte se za mene brigati, jer majka zemlja je toliko bogata, da bi nas još dvije milijarde mogla hraniti, a kamo li ne mene jednoga. Hvala vam na svemu i molim vas da ne očekujete moj list.

Braco.«

Gospođi Stanković ispade list iz ruke, Mirjana počne glasno plakati, a mama ni da bi suzu pustila. Srce joj se skamenilo. Htjela bi plakati, htjela bi, htjela bi... ah, ali ništa. Samo muk!...

A kad je gospodin Krunoslav dobio telefonsku vijest sav je probljedio, i odmah sjeo u auto i odjurio kući.

I to je bio prvi dan žalosti, žalosti Villyjevih roditelja, žalosti do ludila...

— — Onaj lijepi momak, o kome je sav grad govorio... Onaj mili Villy, one Okice, one njegove plače oči... Ono njegovo visoko, pametno čelo... Onaj njegov stas... Onaj njegov hod... Ona njegova pojava!... Onaj njihov Braco!... Nada roditelja!... Želja tolikih mladih srcada!...

I nastupiše dani žalosti, žalosti do ludila... Gospodo moja,
do ludila — — —

Do ludila! — — — — —

Tvornička buka je zaglušna i nepodnosiva. Onamo klepeta jedan stroj, onamo drugi, tamo se nadvikuju, tamo se psuju...

Promukli glas prodavača novina jedva se provlači kroz tu buku...

Stasiti momak, koji radi na stroju za ispiranje, nijemo pruža prodavaču novčić i uzima od njega novine. Hoće da i on vidi, eto, da vidi što se događa po svijetu...

Najednom, novine se rasuše, što postroju, što po zamazanom tlu...

Radnik se je srušio, a kad su mu drugovi pritrčali, čuli su kako u nesvjestici izgovara:

— T... ta... ti... ce... Ti, ti... ti... po... lu... di---
o!... Po-lu-di-o!... Ta-ti-ce!... Ta-ti-ce!...

Ivan Kroló:

ŽELJA PISAMA

*Pisati pismo dugo bez prestanka,
pisati pismo što ga nitko razumio ne bi
i nad kojim bi se rasplakala majka,
pisati jedno dugo pismo sebi.*

*I jedno pismo pisati dragoj djevojci,
djevojci voljenoj od koje ne znamo adrese,
pisati pismo dobromu bratu u vojsci,
pisati riječi krvave neka se srce tresu.*

*I duša neka trne, neka se mjenjaju lica
od pisama i riječi što se govore mukom,
slušati lepet krila (dalekih putnika) ptica
i pisati, pisati izmorenom rukom.*

*O pisati, pisati riječi intimne, riječi duge,
pisati rječnom poplavom, vrienjem krvava srca,
saliti virove u ponore tuđe,
kroteći žudnju što kipi i vrca.*

*Pisati pismo dugo bez prestanka,
pisati pismo što ga nitko razumio ne bi
i nad kojim bi se rasplakala majka,
pisati jedno dugo pismo sebi.*

Zanetić Janko:

PISMO DRUGU NAKON PUTOVANJA

*Propale su plave nade i umrle pjesme lanjske!
Sjeti me da živim, druže, da sam dijete tužnih snova,
da već jednom neću lutat u sutone svježeh, majske,
slušat pjesmu iz kavanâ i kriještanje galebovâ.*

*Sutonske su tajne prošle, a oči su moje snene.
Ja sam dijete vrelih suza u svijetlosti ovih zora —
u nečemu, ne znam ni sam, srce bijesno goni mene
(električni vlak do Rima i zvečanje svih prozora).*

*Gazio sam bulevare, pločnike i keje rijeke,
želio sam putovanja, egzotiku svih azura,
snivao sam vječnost Tibra i sutone — sad daleke —
klimu, svetost Vatikana, perspektive svih mensura.*

*Putovati preko noći, vidjet plodnost na rivjeri
u daljini, što me zove, preko mora do Marselja,
doći tamo, vječno snivat — nestati u ovoj eri,
u beskrajeh, u sutone — to je snaga, to je želja.*

*I sada me čežnja sijeća, kada gradska vreva sniva,
da još jednom vidim mutne, još, sumrake s Apeninâ,
da još vidim sa postaja puteljke u brda siva,
zavita u magli, snijegu, na platnima sviju kina.*

*Sjeti me da živim, druže, u šumove tih koraka:
propale su snažne nade, umrle su pjesme lanjske —
nikad neću čuti čežnju u očima iz sumraka,
osjetiti daha toplog u sutone ove majske...*

Šime Županović:

Demografski činilac i ekonomski problemi

I

Razvitak socijalne misli kroz ljudsku povijest pokazuje nam jasno koliku su važnost pridavale razne društvene grupe uticaju demografskog činioca na socijalne pojave. S obzirom na njegovu važnost pribjegavale su mnogobrojnim praksama, kako bi proširile odnosno spriječile njegov uticaj. Tako već u Bibliji nailazimo na poticanje da se pučanstvo što više množi, kako bi sa porastom pu-

čanstva povećali i ekonomsko blagostanje. Tu pozitivnu stranu demografskog činioca za ljudsko društvo prihvatili su mnogi savremeni sociolozi, politički teoretičari i ekonomski. Po njihovu tumačenju porast pučanstva, kao »primarnog uzroka«, povlači za sobom i savršeniju tehniku proizvodnje. Umjesto ranijeg nesavršenijeg oblika proizvodnje dolazi savršeniji, koji će da zadovolji potrebe pučanstva prema koeficientu porasta. Ekonomska evolucija društva, počevši od primitivnog načina života i rada, pa sve do intezivnije zemljoradnje i upotrebe mašine, po njihovu mišljenju. rezultat je demografskog činioca. Sa naučnog gledišta ovakovo shvaćanje uloge demografskog činioca na tehniku proizvodnje i ekonomsko blagostanje, upoređeno sa povjesnim činjenicama, je sporno. One zemlje, naime, koje su gušće naseljene morale bi imati bolju tehniku proizvodnje. Ali proučavajući odnos između raznih zemalja prema gustini stanovništva i tehnike proizvodnje u XX stoljeću, doći ćemo do suprotnih rezultata. Prosječna gustina na 1 km² u Danskoj je 84,5 stanovnika; u Finskoj, 9,8; u Francuskoj, 76,1; u Sjedinjenim državama, 16,4; u Švedskoj, 14,0; u Norveškoj, 9,0 — dok je u isto vrijeme u Egiptu, 452,1; u Nigeriji 22,7; u Kini, 42,2; u Rumunjskoj, 95,8; u Indiji, 78,3 i t. d. Ipak, prva grupa rijeđe naseljenih zemalja nema primitivniji sistem tehnike proizvodnje i industrije, negoli druga.

Postoji i jedna druga grupa teoretičara koji ističu negativnu ulogu demografskog činioca. Oni polaze sa stanovišta da smanjenje u broju ljudstva, na bilo koji način, vodi ekonomskom blagostanju. Uslijed porasta stanovništva na izvjesnom području, moraju se prirodna bogatstva racionalnije iskoristiti da bi se zadovoljile materijalne potrebe pučanstva. Ali kako se više puta potrebe pučanstva ne poklapaju sa tehnikom proizvodnje, to je nužno navelo čitave narode da potraže nove puteve za zadovoljenje svojih potreba, bilo to pljačkom ili ratom sa drugim narodima, ili iseljavanjem sa vlastite zemlje u druge plodnije krajeve sa manjom gustom pučanstva. Rat je po Maltusovoj teoriji samo posljedica demografskog činioca. Prenapučenost u jednom geografskom području, i težnja za njegovim proširenjem, dovodi do rata. Što se pak tiče kolonizacije nju provode obično one zemlje u kojima je procenat pučanstva znatno porastao, da bi se na taj način spriječila prenaseljenost. Tako vidimo najbolje u istoriji stare Grčke i Rima da se je kolonizacija najuspješnije provodila u periodima naglog porasta pučanstva. I mnoštvo drugih preventivnih sredstava upotrebljavali su, kako primitivni, tako i civilizirani narodi, da bi smanjili procenat rađanja, a povećali procenat smrtnosti. Njihova tvrdnja, da smanjenje broja pučanstva vodi blagostanju ne mora da bude istinita. Raspadanjem Rimskog carstva u trećem i četvrtom stoljeću pos. Is., i opadanjem u broju pučanstva, nije prouzrokovalo ekonomsko blagostanje već pogoršanje u ekonomskom položaju pučanstva.

Ova dva suprotna mišljenja o važnosti demografskog činioca na socijalne pojave, sa njegovim pozitivnim i negativnim ulogama, biće nam podjednako važna kod proučavanja ekonomskih problema kod nas u Hrvatskoj, koji su nastali kao posljedica u porastu pučanstva. Koja sredstva ćemo pri tome upotrijebiti da poboljšamo uslove života pučanstvu, to je goruće pitanje koje nam kategorički nalaže da pristupimo njegovom rješenju. U toliko je ovo pitanje važnije po nas Hrvate što je u nekim krajevima opažen vidan porast pučanstva, dok je u drugim krajevima prevladala težnja za njegovim smanjivanjem, pa je potrebno da potražimo nove puteve za materijalno osiguranje pučanstva.

II

Pučanstvo povijesne Hrvatske kroz posljednjih pedeset godina znatno se je povećalo. Porast pučanstva imao je također i svojih nedoglednih posljedica na strukturu društvene organizacije. Prodom novčanog gospodarstva na selo, počele su se stare kućne zadruge raspadati. Raspadom kućnih zadruga prešlo se je iz područja kolektivne proizvodnje na individualnu. Neprestane parcelacije zemljišnog posjeda i nedostatka njegovog, tjerale su najbolje seoske snage u gradove za zaradom, i tako se od seljaka radnika počeo stvarati gradski proleterijat, prepušten na milost i nemilost kapitalističkom polipu da ga eksploatira. »Kad su seljačka gospodarstva već rasjedinjena i individualizirana, kad je novčano gospodarstvo već u velikoj mjeri prodrlo na selo, onda postaje daljnja dioba i cjepanje seljačkih posjeda ovisno o drugim faktorima. Cijepanje je manje, ako može jedan dio seljaka da napusti zemlju i prijeđe u grad, u gradske radnike. Dioba postaje veća, kad industrijalizacija napreduje slabo ili nikako, kad ljudi nemaju kuda da idu sa zemlje, a hoće ipak da gospodare na individualnom principu prema pravilima gradske privrede. To se je događalo u drugoj polovici prošloga vijeka.

U onoj mjeri, u kojoj se gospodarstvo smanjuje, javlja se kod seljaka potreba za većim nuzzaradama u novcu izvan gospodarstva, a novčano gospodarstvo pojačava uvjete i razloge, daljnjeg atomiziranja seljačkog posjeda.« *

Budući da kod nas industrija nije u tolikoj mjeri razvijena da bi mogla da uposli višak agrarnog pučanstva, koje ne može da živi od svoga gospodarstva, prirodna je stvar da su morali tražiti zarade u stranim zemljama. Tako na hiljade hrvatskih sinova bili su primorani da se sele sa rođene grude u strani svijet,, ne bi li tamo našli potrebna sredstva za život. Na taj način maltuzijanizam iseljavanjem donekle je rješio problem prenaseljenosti u doba kad je industrija kod nas bila u svom embriju. Iseljavanjem velikog broja domaćih sinova kobno je djelovalo na razvoj naše privrede, jer su stranci kroz posljednja dva stoljeća, malo po malo kolonizirajući

* M. Mirković: Pečat br. 1, 2 str. 18.

se, zauzimali najplodnije naše krajeve, i tako su postajali gospodari naše privrede. Prodiranje ne-hrvatskih elemenata u naše narodno područje, dok su se Hrvati u prekomjernom broju iseljavali u strani svijet, osjetilo se najbolje u porastu pučanstva hrvatskog i ne-hrvatskog za posljednjih pedeset godina. Ne-Hrvati, po računanjima dr M. Lorkovića, brže su se množili od Hrvata. Tako porast pučanstva povijesne Hrvatske za posljednjih pedeset godina od 1880—1931 (pro mille) iznosio je u slijedećim razmjerima:

»U nacionanom pogledu Hrvati su na cjelokupnom historičkom području u posljednjih pet desetljeća, nazadovali, i to osjetljivo. Dok je cjelokupno pučanstvo napredovalo za 67,8%, Hrvati su porasli samo za 63,9%, odnosno 9,8 pro mille godišnje... Poradi toga udio Hrvata u ukupnom pučanstvu spao je sa 63,4 u god. 1880. na 61,9 u godini 1931... Dok su Hrvati procentualno nazadovali, Srbi su napredovali. Njihov broj povišio se na području povijesne Hrvatske s 1,071.000 na 1,847,100, t. j. za 72,5%: za 776.000 duša. Godišnji porast iznosio je 11,0 pro mille.«* Procentalni porast bio je i sa ostalim manjinama na hrvatskom području.

Ovakovo krvarenje narodnog organizma ne smijemo dopustiti i dalje. Jer ako se za vremena rani na narodnom tijelu ne da lijek potreban za nju, moglo bi daljnje njeno širenje imati kobnih posljedica za čitav organizam. Zabranom iseljavanja u grupama, i traženje uposlenja na vlastitoj zemlji, povećao se procenat pučanstva. Po službenim statistikama iz godine 1931, broj pučanstva na teritoriju banovine Hrvatske iznosio je 3,975,725 stanovnika, dok god. 1939, aktom od 26 kolovoza, iznosi aproksimativno 4,600.000, od kojega na Hrvate otpada 3,500.000, t. j. 76%. Njegov porast prema tome iznosi cirka 540.000 hiljada stanovnika, odnosno 15,4%. Porast pučanstva postavlja nam nove probleme. Pozitivna uloga njegova, prema mišljenju ekonomista, traži novu tehniku proizvodnje za ekonomski napredak zemlje. Da bi se kod nas mogla provesti u znatno većoj mjeri industrijalizacija zemlje, ali ne u pravcu kapitalističkom, kako su se razvijale zapadno-evropske zemlje, potrebne su nam ogromne investije kapitala, kako bi sa ekonomskim napredkom zemlje, mogao višak agrarnog pučanstva naći zarade. Zato banovina Hrvatska mora što prije da dobije svoju financijsku samostalnost a ne, prema podacima g. Bičanića za god. 1936—37, da od ukupne svote ubrane na području, b. savske banovine, 1,279 milijuna dinara, t. j. 46,4% bude potrošeno izvan njenoga područja.*

III

Kako ćemo da provedemo ekonomski napredak zemlje da bi podigli standard života, i rješili problem viška agrarnog pučanstva? Dr V. Maček, kao legalni predstavnik hrvatskoga naroda na konferenciji u Farkašiću, pokazao nam je jasno put, kojim će Hrvatska

* Dr M. Lorković: *Narod i Zemlja Hrvata* str. 164—165.

* Dr R. Bičanić: *Ekonomska podloga hrvatskog pitanja* str. 208.

da ide naprijed. »Preskočimo jednu fazu. Ne naprijed, ne natrag, nego iskoristimo ono što nam pruža sadašnjost, predviđajući budućnost.«

Koja bi to bila faza koju mi moramo preskočiti u našem ekonomskom razvoju?

Odbaciti urbanizaciju i koncentriranje radne snage u gradovima, kako su se u XIX stoljeću razvijale industrijske zemlje, i provoditi dezurbanizaciju. Jer sa stvaranjem velikih gradova, procenat stanovništva opada, seosko pučanstvo je plodnije od gradskoga, i stvar se gradski proleterijat. Suvišak agrarnog pučanstva iz pasivnih krajeva moramo kolonizirati u aktivne, u kojima procenat radanja opada uslijed haranja »bijeke kuge«. Radna snaga pasivnih krajeva mnogo će doprinijeti našem ekonomskom napretku i spriječiti će, što je najvažnije, invaziju stranih elemenata u naše područje, koje će biti u našim rukama. Broj sveukupnog pučanstva, koje se bavi isključivo poljodjelstvom, moramo smanjiti, a suvišku radne snage dati mogućnosti zarade u industriji, rudarstvu, javnim radovima, šumarstvu, i t. d. Smanjenje broja poljodjelaca na jedinici obradive zemlje, veća podjela rada, racionalnije iskorištavanje gospodarstva, višak radne snage uposlen u drugim granama privrede izvan poljodjelstva, daje agrarnom dijelu pučanstva unutar vlastitog tržišta važnog konzumenta. Jer intenzivna industrijalizacija zemlje u pravcu kapitalističkog razvoja, s obzirom na izvoz i uvoz industrijskih fabrikata, povlači za sobom i posljedice kapitalističke proizvodnje. Doduše, nagli razvitak industrije mogao bi uposliti višak agrarnog pučanstva kod nas, ali se postavlja problem, gdje ćemo plasirati višak naših industrijskih proizvoda?

»Smanjenje uvoza industrijskih proizvoda, a znatno pojačanje izvoza gotovih industrijskih fabrikata postavlja pitanje, kako će se stvoriti industrija, koja će biti sposobna da se odhrva s jedne strane konkurenciji stare, jeftinije, bolje i jače industrije industrijskih zemalja, a kako će im moći još k tome konkurirati izvozom u strane zemlje «... Rješenje naših ekonomskih problema, koji nam se nameću da ih riješimo, sastoji se... u prilagodivanju, koordiniranju ostalih grana ekonomije mogućnostima našeg seljačkog gospodarstva, najprije u regulaciji izmjene dobara i u razvijanju novih grana proizvodnje, koje će dati zaradu suvišcima agrarnog stanovništva. Tek uspostava ravnoteže između seljačke i neseljačke ekonomije u cirkulaciji robe, radne snage i kapitala na korist seljaštva može osloboditi i pribaviti dovoljno kapitala i proizvodnih sredstava uopće za podizanje poljodjelstva.« *

Jedino tim putem moći će se normalno razvijati ekonomski naš napredak, s kojim će da nestane eksploatacije seljačkog pučanstva od neseljačkog, a naša seljačka ekonomija naći će dobar i koristan izlaz između viška agrarnog pučanstva i agrarne proizvodnje.

* Dr R. Bičanić: Pogled iz svjetske perspektive i naša ekonomska orijentacija str. 56, 58.

K. A.:

MINI ME MINI . . .

*Mini me mini, prodi pokraj mene,
I dalje motaj klupko bijele prede.
Čuvaj dušu! Ako je ma što prene
Bi' će izvor rijeka tvoje oči smeđe.*

*Mini me onako, ko nekad ljetna sjena
Zadarske kontese, ispod žute svile,
Oborivši oči tužno — ostavljena,
Držeć bijelom rukom mrtve karanfile.*

*Mini me — brzo (da Ti ne rečem ime)
Jer bodlerska sekta kraj srca mi puše,
A Stiks rijeka svoje razlio je plime
Po tvom svetom kipu na dnu moje duše.*

Dražen Panjkota:

FANTASIE

*Dok vani kiša pada (suze sivog neba)
i pere prljave gradske krovove
i vijugave ulice,
ja mislim
kako s Tobom trčim
po livadama cvijetnim
i poljima rodnim,
a dan je sunčan
i lijep,
ko cvijet
u mojoj vazi.*

*Oh, zašto je
samo plod
fantazije . . . ? !*

*Pláč neba
i tužni akord
jeseni . . .*

F E U I L L E T O N

Feuilleton o divljim ružama

Postoje divlje i vrtne ruže. Vrtne su pitome i o njima nećemo govoriti. Divlje su opasne i o njima ćemo govoriti. Ja sam sada u zanosu i teško bi mi bilo da ih opišem sa naučnog stanovišta. Reći ću samo toliko da divlja ruža raste po cijeloj našoj domovini, po cijeloj zemaljskoj kugli i širi svoje trnovite grmlje.

Pred par godina sreo sam jednog mladog čovjeka. Zvao se Pjesnik. U jedno rano jutro on se je po jednom snopu blago žučkastih zraka spustio sa jedne nepoznate planete na zemlju. Pao je preda me. Nikada mi nije pričao kako se zove njegova tajanstvena rodna planeta. »Tajim« reče »iz principa«. Nije mi rekao njeno ime, ali je vrlo rado pričao o svojoj dragoj domovini — planeti. Pričao je raskošno sipajući po mojoj duši zlatne varnice nekog užarenog predmeta što ga je čuvao u svojim grudima. Nikada nisam mogao doći do tog predmeta, jer mora da je to bilo nešto veliko, nedostižno, nešto krasno. Govorio je da je to vrijednost nad vrijednostima bez koje on ne bi mogao živjeti. Slikao mi je predjele svoga svijeta, pričajući kako tamo na njihovom planetu nema obične atmosfere kao što je naša zemaljska. Tamo je njihova kugla obložena laganim pamučnim prahom koji nije materija nego nešto uzvišenije, prema našim shvaćanjima nešto, a la osjećaj. Tamo na njihovoj planeti ne postoji uopće materija. Njegov je svijet jedna čudna mješavina osjećaja muzike i duše. Nema tamo ni kamena, ni zemlje, ni mora. To je njihov zrak kojega dišu, koji ih hrani, koji im daje život.

Sve ovo mi je ispričao poslije nekoliko dana njegova dolaska, a tek se onda jadnik sjetio da mi se pretstavi: »Ja sam taj i taj, došao sam sa jedne planete među vas ljude i sudbina je htjela (i kod njega postoji sudbina) da sretnem vas.« — »Milo mi je« — odgovorio sam ja. A onda smo se obadva slatko nasmijali. Osvojio me je odmah i zavolio sam odmah tog blagog mladića Pjesnika, sina jedne čarbbne planete koji je došao da me posjeti. I danas je kod mene. Moj »Ja« je dobio još jednog člana. Do tog vremena postojalo je samo tjelo i duša. To je bio moj »Ja«. Bio sam običan smrtnik. Čovjek malih duhovitih ideala. Čovjek za koga je obojena raketa u zraku bila divan, najljepši prizor na svijetu, za koga je ručak bio i te kako važan problem. Naravno, samo što se tiče izbiranja. Još mnoge stvari iz života običnih ljudi bile su mi drage. Volio sam ljude i prirodu u kojoj živu. Volio sam šume i njeno drveće. Volio sam pognuto grmlje i na njemu ruže. Bijele divlje trnove ruže. Volio sam ih, a ne znam zašto sam ih volio. Male kržljave ružice bijele boje koju pokriva lagana mrena stidljivog crvenila. Prema svim drugim stvarima bio sam indiferentan. Ruže su bile jedina moja slabost.

Tako je sve bilo do onoga dana dok se nije na zemlju spustio mali plahi mladić Pjesnik. On se je nastanio u mojoj maloj kućici u mome

»Ja«. Vjerujte mi, divan je to čovjek. Divne su njegove priče. Ja ih slušam noću i danju, jer one već struje po svim mojim žilama. Slušam ih u svakom atomu vremena.

Mi smo proširili mali automobil »Ja« i krenuli drugim putem kroz šume i kroz tamu. Duša, tijelo i Pjesnik. Ja to razlikujem i kažem: »Nas tri«.

Prvoga dana našega puta pokazao je Pjesnik svoju snagu. Našli smo se na raskršću i Pjesnik je samo rukom pokazao na jednu brdovitu i trnjem posutu stazu. Stali smo, a onda smo bez razmišljanja pošli tom stazom. Osjetio sam samo neku radost, iako sam znao da ću sa ovoga puta izaci ranjav i okrvavljen. Tolika je bila njegova snaga i nije čudo što se sve izmjenilo u meni.

Čim je došao k meni on je uzeo stav gospodara. Vladao je sa mnom. Spojio se sa dušom i nadvladao tijelo. Tako je moja kuća, moj automobil, postao samo Ja, moja jedinica Ja. Živio sam tužno ali ugodno. Pjesnik mi je pričao da je takav život najljepši i da tako žive njegova braća na onoj tajanstvenoj planeti. I njegova braća su se spustila na zemlju i ostala kod mnogih ljudi, samo na drugim i dalekim krajevima zemlje.

Sada na život gledam sasvim drukčije. Govorim o ljudima sa tugom. Ne smijem se više onako često, jer slike nisu nimalo baš vesele.

Prvo što sam zamrzio na zemlji bile su divlje trnjeve ruže. Jednog sunčanog trenu Pjesnik mi je šanuo: »Cijela ova vaša planeta obrasla je divljim ružama koje mirišu ali koje i kidaju meso svojim trnjem.« Ja sam se okrenuo oko sebe i zbilja sam vidio mnogo strašnih prizora. Tek sam se sada sjetio koliko li su me puta ubole i oderale. Zgadilo mi se... I tako od kad je došao k meni Pjesnik ja mrzim lijepe al opake i podle ruže. Ima ih svuda po svijetu...

Vrtnu su pitome i o njima nećemo govoriti.

Ž. Milić-Štrkalj

Refleksije uz pjesme M. Balote

Ono što se s čovjekom rađa teško umire, — pa makar to pojedinac htio ubiti. Nasljedstvo od karika pređa, koje čine jedan čvrst lanac, javlja se iz nas tako rekuć nesvjesno ili polusvjesno. Nagon za kolektivnim životom — socijalni nagon postoji od kad datira i postanak čovjeka.

Porodica, dom i one dvije njihve figure — otac i majka, uvijek su usađene u pojedincu i on ih nikad ne prestaje ljubiti. Ova ljubav i smisao za porodicu dovoda nas do opsežnije ljuubavi — do jedne organizacije koja je logično slijedila — i afirmirala se kao najsavršenija zajednica ljudi jednog jezika i osjećaja — u jednoj velikoj kući, u državi. I mi se osjećamo vezani uz tu organizaciju — mi smo potpuno s njom srasli kao i sa našom porodicom. Ta velika ljubav, taj veliki nacionalni osjećaj koji se s nama rađa, jer nam je uštrcan u krv, po našim pređima

— ne može da nestane, i mi ga ne možemo ugušiti, jer on se javlja uvijek ko neki drski prizvuk u svim momentima našeg živovanja. Taj se osjećaj duboko uvalio u naše sree i čovjek se osjeća nesretan kad je daleko od onoga u čemu jedino može naći smirenje, u onom toplom gnijezdu iz kojega je odletio — u domovini pa kakva ona bila da bila.

Dom, roditelji i Domovina to je najdraže trojstvo svakomu sina, kojega se on teško odriče — jer on to tako ljubi da uvijek o tom snuje i o tom pjeva, i ako koji put zabrazdi u vode koje se bore protiv tih prirodnih sila.

Čovjek nesretan u tuđini koja je tako surova, koja samo toliko daje koliko joj otmeš, koja ne poznaje pridošlicu, koja je isto tuda, i ako joj se možda prilagodiš — shvaća pravu vrijednost koliko vrijedi domovina — i da je vrijedno i život položiti za nju.

Duša se u sebi teško ugušuje. Ako se i priguši ona nađe opet koju rupu iz koje viri i posjeća nas na Ono. I ludo je svako gušenje i negiranje bilo čim, pa i tim modernim teorijama (koje ostaju samo teorije), jer duša ne umire, ona je uvijek budna i služi nam kao pečat koliko su lude i iluzorne teorije koje su htjele da unište temelje ljudskoga društva — zdravu porodicu i zdravi nacionizam za koji Matoš kaže: »Kuća je prvi triumf u borbi čovjeka sa prirodom, prva definitivna pobjeda nad materijom, prvi simbol kulture, reda i društva, prvi embrion harmonije i prva realizacija stila.«

Porodica i nacija su nam dale toliko — da mi ne možemo, a da ih ne ljubimo. I mi bolujemo od velike nostalgije i tugujemo ko prognata ptica iz svojega gnijezda — kad se nalazimo u tuđini.

Ko da zaboravi, ko da se ne sjeti onih malih seoca šćućurenih u uvalama našega mora i naših polja?

Ta lijepa seoca, ti naši ljudi, usadeni su u nama i mi ih ne možemo nikako zaboraviti, uvijek smo nečim nepoznatim vezani uz njih, i s njima plačemo i smijemo se.

Ovaj veliki osjećaj nalazimo osobito kod naših pjesnika, kod naših književnika, i to naročito u novo rođenoj regionalnoj književnosti, a u najposljednje vrijeme osobito u čakavskim stihovima i to baš u stihovima Mate Balote.

Ono sanano more u svim svojim bojama, svim svojim formama, ono more koje je rodilo Ljepotu i ukralo ju na školjku, na čijim valovima se ljulja kolijevka Kulture — to sinje more — isto tako milo kad je mirno, kao i kad buči i proždire nas — i one gorde litice koje stoje ponosito ko vječni stražari, ko okamenjeni naši uskoci, motreći sitne lađe koje su hraniteljice tog primorskog svijeta, koji se rodio nad morem ko galeb, da se od njega hrani — to začarano more čija smo djeca i žrtve (jer ko se mora laća, od njega će i poginuti) — opisano je na posebni način kod najboljeg čakavskog lirika M. Balote — koji tako tužno plače nad svojom domajom, koja je pokrivena krilom tuđe majke, — nesretna patnica — i on je tješi sa puno tople ljubavi, da se čovjek gane do suza, kad se sjeti »sirotice Istre«:

Putuj sada, pismo moje, u krajeve drage naše,
pozdravi mi svu rodbinu i matere ke se plaše.
Pozdravi mi sve kružere i glavice lipe moje,
pozdravi mi sve vršnjake, ki se sada za nas boje.

— — — — —
Pozdravi mi tihe drage i po pustih stranah pute,
samo kad na njih pomislim, oči mi se već zamute.

Ma kuraja, lipi moji, ne dajte na sebi znati,
da ne gleda tuje oko, kako vaše srce pati.

»Premaliće« — »Jugo« — »Sparoge« — »Pastirica« — »Jena ljubav«
— »Ognjište« i sve pjesme u ciklusu »Zemlja« su živa slika života naših
primoraca. I ova će zbirka biti, dotle za Primorje ono, što je Budakovo
»Ognjište« za Liku — sve dok se ne rodi na primorskom žalu Budak II,
jer kako je M. Budak lijepo opisao Liku, njen život i dušu, tako je i
Balota učinio s našim Primorjem, koje isto osjeća i patnički živi kao i
Lika — samo u svojoj formi imajući svoje Blažiče, Lukane i Anere.

Ideje su kod Balote iste kao i kod Budaka, samo su se zamašnije
manifestirale u remek-djelu hrvatske muze Budakovom »Ognjištu.«

U pjesmama M. Balote redaju se slike primorskih sela; osobito u
pjesmi »Premaliće« i ne znate da li je istinitija ona ili sama stvarnost.
Branje šparoga oživljuje čar i veselje primorske djece na početku ljeta
— kad krvavim rukama vade šparogu po šparogu i u svome trudu oni
kao i njihovi stariji vide sreću. To su za njih slasti, s kojima osjećaju
veću s zemljom koja ih hrani:

Ma svaki put ča se od krvi koža zacrleni,
kroz tilo prolazi milinja.
I sve ča mi ruke postaju črnije i tržlje,
ja više znam da sam bliže materi
i bliže zemlji.

Sve to osjećaju u krasnoj atmosferi gdje:

Korma se stisne, arija lipo zadaje
nebo je modro i svitlo, vitar je mek i tepa.

U idili gdje se »štrkaju ovce«, »kad mrtve strane ožive od pisme
pastirske« — onda život na žalu, gdje pjesnik silno slika kistom velikog
slikara starog ribara »s pipom u zubi«, kako plete mrežu.

O — taj divni kraj — orošen krvlju naših »vukova«, i u njemu na-
čin života, onaj slatki »ča« — ne može se zaboraviti, to je žig u našoj
duši, koji se nemože izbrisati, već se mora iskreno kliknuti:

Oj, kako je lipo, tamo u istarskoj dragi, pramaliće!

I dalje se odvija film života primorskoga u svim promjenama: —
po noći i po danu, jugu i meštralu, zimi i ljeti, njegovo rođenje i umi-
ranje.

Pjesnik u tuđini sjeća se Juga — tog melanholičnog vjetra, tog me-
diteranskog starca koji se znade naljutiti — kojega gospoda mrze i na-
puštaju naše bijele žale za koje ne znaš kad su ljepši — zimi ili ljeti.
To bijesno jugo kojega naš mornar mora da voli i da se s njim bori,

kadgod zazivajući Boga, a kadgod Ga i psujući i boreći se često nađe u valovima i svoj grob — na tim tračnicama preko kojih nosi hranu i život sebi i svojoj djeci, neustrašivo se boreći — pa bila ta borba i smrt. —

»Lip je život samo ondar, kad se bez straha žrtvuje.« To su naši uskoci, koji se više ne bore da očuvaju ove litice, već koji se bore da se prehrane — ali su ipak uskoci.

Iz mora ide pjesnik opet na gole litice gdje se samo na nekim mjestima pojavljuje koja zelena krpa, na kojoj mlada pastirica, čista primorkinja i bezazlena ko tihi povjetarac nasred mora — vere po kamenju i sanja nevino pjevajući u jeku okoline.

Pastirica na vas glas to svoju sriću sanja
i dane od ljubavi i vrime udavanja.
Za svog mladića piva, ča srce njoj ubeća,
kad malo ponaraste, kad mlada bude veća.

»Jena ljubav« krasno je priznanje, kako se nevino ljubi, kako je nepokvaren osjećaj kod našeg seljaka, osobito onog koji je daleko od grada, u kojega još ne dospi ugašena luč kulture grada.

Naša ljubav je bila prez glasa, kako puti u zoru,
kako tvoje delo u vrtih i moje muke na moru.
Kotih sama se gasila, u spomenu stala je tiha,
lipa ljubav je prez riči, slatka ljubav je prez griha.

Nema tu ni trunka slobodne ljubavi — nema je zato, jer ta teorija »visi u zraku«, jer nije izvađena iz čovjeka, već mu se htjela nametnuti — htjela je od ljudi stvoriti čopore životinja, vrijedni da žive u džunglama, a ne u ovakvim stanovima, na pašnjaku kulture, na proizvodima ljudskoga uma kroz vremena.

Ljubav — taj sveti osjećaj kojega danas mnogi gaze, izgubivši pravi smisao za brak, za zajednicu, jer izgubiše i pravi smisao nacionalizma, svršivši na nezdravo dnevno politikanstvo — a sveti osjećaji koji nas jedini mogu uzdržati, u budućnosti, kao što su nas držali u prošlosti propadaju i po našim selima. Stup se domovine počeo rušiti i možda će ostati samo kao lijepa uspomena, opisana u stihovima i romanima pisaca koji su dobro shvatili njegovu vrijednost, i osjetili dušu i bilo narодно. Te knjige će ostati kao zdenci iz kojih će se napajati žedna pokoljenja, koji će sigurno na ruševinama shvatiti pravu vrijednost izgubljenog.

Pjesma »Ognjište« iako nije na umjetničkoj visini i ako nas pomalo vodi u kraljevstvo proze, ipak odaje jednu jaku notu čežnje i pjesnikove boli, što se nemože da vrati u krilo svoga doma:

Ti ne znaš i ne ćeš nikad znati
kako misli bole
i kako niš na svitu ne more bit uno ča je mati
i kako z ognjištem mi izgubismo sve.

Opet ona ista — uvijek istinita tvrdnja, koju nekoji i ako uvjereni u nju, i ako je srcem slave i ispovjedaju, ipak je razumom, kojemu prekinuše veze s srcem, napuštaju i napadaju služeći se nekim destruktivnim i abnormalnim idejama.

I dalje se reda opis za opisom, običaji Primorja u pjesmama »Na Veliku sridu«, »Veliki petak«, »Vazmeni nedilju« u kojima se pjesnik sjeća ljepota i muka tih svetih dana. Vuče ga »crvena kapljica« krv našeg primorca, koja ga razveseljuje i pomaže, ali — koja ga i ništi u neumjerenosti. On se sjeća i bjednog ribara koji se mokar muči da bi lijepo obukao djecu u te svećane dane.

Oj, da nam je sada tamo, u ove dane svitile i svete,
popiti buka vina iz naše stare konobe.

I slušati kako se naši seljaci pobožno mole:

čvrsto za pravdu — ljude dobre i mirne.

Za pravdu koja je danas zatočena negdje, jer je morala da ustupi nepravdi, za mirne ljude i dobre, ne za pse koji skočiše jedan na drugoga da krađu tuđe — nikad zadovoljna ta prokleta krv koja zavidi i ruši — suprotna glasu naših pređa — »tuđe poštuj, a svojim se diči«.

Glas domovine, glas pređa uvijek je s nama, ne napušta nas i sjeća nas dužnosti. —

Kamogod se preneto oni gredu s nami,
glasi crlene zemlje i krasa, glasi domovine.

Glasi miloga kraja kojemu je himna pjesma »Dragi kamen« — himna nas čakavaca, nas djece mora, krša, nas stanovnika »otočkih sámostpná« — nas prijatelja galebova:

Naš kraj je zvanka brižan, prez polja i prez vode,
i sunce u njem pali, kamenje u njem gori,
a svaki mu čovik za kruh se mučno bori,
za goli život, za malo bih slobode.

Svejeno nam je drag ti oštar kamik svaki
i skasi i pećine i doci i doline,
sve muke i sve patnje i sunca zraki jaki,
a uko svega more, ko gledaš od miline.

Zaš mi smo dica sunca i vina crlenoga,
i mora velikoga i juga teple krvi.

Kad ulika rodi, to dar nam je od Boga,
kad loza nam ponese, na svitu mi smo prvi.

Svo srebro, ča se svitli, svo zlato, ča je kadi,
je manje milo srcu od litice i krasa:

Svi naš život je vezan uko trodog skasa,
di su nan ostali dani mladi.

Što u ovim posljednjim stihovima ne osjećate veličinu himne slobode od Gundulića — ne osjećate li veličanstveno dostojanstvo »Lijepje naše« — ne nalaziteli tu smisao — »Mila kuda si nam ravna, mila kuda si plarina«.

Drugi ciklus »Mati« počinje sa jednom pjesmom koja može sa još nekim pjesmama Balotinih stati uz bok sonetskog kralja Matoša, a to je pjesma »Moja mati«, koju se mora radi vrijednosti sadržaja i umjetničke ljepote čitavu citirati:

Moja mati je bila velika sirota,
tuju je zemlju kopala, tuje pode je prala.

Sva svoja lita otkidala je od svoga života,
i malo po malo sve je drugim razdavala.

Od vrha do dna su njoj dani bili puni rabote,
noći je živila u strahu i škrbi za druge.
Svako je brime nosila sama od svoje dobrote,
prez plaće je služila svima, bolje od najbolje sluge.

Ona je ovce čuvala, drugi su vunu strigli,
ona je prasce hranila, drugi su jili pršute.
Sve ča je s mukom prikupila, drugi su lako digli:
od mrsa, vina i smokov, od sira i skute.

I meni je čuda dala, a ja sam njoj malo vruju,
daleko je ona od mene, sama prez ninega svoga.
Da prosi ča od bližnjega, ki zna ko ki bi je čuja,
i kad bi Boga molila, Bog bi druge pomoga!

Ovo je istinska slika bijedne, siromašne primorske žene, ali ovo je i prava slika naše nesretne Hrvatske — koja je uvijek radila, molila — a nagrada i zarada je išla drugome. Mjesto zahvale dobivali smo bátine, uništenje naše stoljetne kulture, zvali su nas »barbarima« — nisu nas mogli naći na geografskoj karti, htjeli su nas učiniti granom (i ako se to nemože učiniti od stabla, a najmanje od hrvatskog hrasta) — »ona je ovce čuvala, drugi su vunu strigli« — »ona je prasce hranila drugi (Beč, Budapešt, Beograd — ta tri gladna B) su jili pršute.« — Ali »i meni je čuda dala, a ja«? Mnogo nam je dala majka Hrvatská od onogá što je njoj ostalo, a mi smo joj malo vratili — malo učinili da joj ne bi drugi »vunu strigli« i »pršute jili«. — Mi nezahvalna djeca — koji se među sobom svađamo — kad nam je najviše potrebno bratstvo.

I dalje se u zbirci nižu — tužne pjesme, ko tužno srce rasplakanih majka bez svojih sinova koji su »izagnanci« i zaprašene ih čekaju — ali one će stare legnuti da se pokriju hladnim kamenim pokrivačem, a:

Jedan dan mi ćemo složno
poj u kraj domaći.
Samo ontar ne će svaki
svoju mater naći.

Tužni sinovi u tuđini koji se sjećaju u božićnoj noći, kako njihove majke mole, željni da mogu sada nasloniti na toplo majčino krilo svoju glavu, na njezino krilo koja je tužna bez njih:

kako una mati, pridobra i mila,
ka je noćas sina za druge rodila.

U hladnoj tuđini sin »i izagnanac« traži pred »Kontinentalom« — »nju s facolom na glavi« Mazku koja ga je učila:

— — — — — Sin

ako nikad budeš gospodin,
ni kako je trudan život siromašne žene.

One žene koja vidi samo sreću u sreći svoje djece, u onima za koje se rodila, kao što su se njezini roditelji rodili da je gledaju, u

njoj, da budu sretni s njima, i ako je »trudan život« — »lipće je siromahu, ki ima kega, nego bogatom samom«, koji je prezreo porodicu i brak, da se nesmetan slobodnije šeta — neznajući da je rob tih zadimljenih barova i ostalog njegovog idealnog kruga — ko da je to ljepše i bolje, nego ispuniti dužnost koju nalaže nacija i Bog.

Mladost — proljeće života niko ne zaboravlja — svak ga se sjeća i žali što se nemože povratiti natrag, jer na vratima našega života piše kao i na vratima Danteovog pakla: »LASCiate OGNI SPERANZA, VOI CH' ENTRATE.« — natrag nikako — rodiš se — napred, rasteš — napred, stariš — napred, umireš — napred... tako se kreće taj krug našeg živovanja, uvijek napred nikad se ne ponavljajući za života, prešavši tako i spiralu vječnosti.

Lipa mladost moja
suncem razvrnjena,
a sada u maglah
roža uvenjena.

Kaošto u ciklusu »Mati« imamo majku patnicu — u trećem ciklusu »Ljudi« stoji otac patnik koji cijeli život radi, po moru se topi, da nađe sreću svojim atomima.

Pjesnik se osjeća nesretan i teško mu je kad se sjeti kako je on »bili kruh ija« — »dok se njegov otac u crnom davija«.

Teški problemi velikih razlika — da se stvaraoc kruha davi u crnim mekinjama — a oni drugi da uživaju plodove njihovih krvavih ruku. Tog da sada poniženog i prezrenog seljaka — a i danas još ne dovoljno pomognutog — mora da žali svačije plemenito srce — tim više kad shvati da je on temelj, da on sačinjava tijelo hrvatskog naroda, kojega je već Otac domovine Starčević nazvao subjektom narodnog života, a da ne govorim kasnije o apostolima i elektrifikatorima hrvatskog seljštva o braći Radićima.

Na jednom mjestu Starčević piše: »Svi se moraju pokoravati puku, koji se hrane plodom njegovih »žuljeva«. — zatim »gospoda moraju služiti, ne zapovijedati puku« — »gospoda imaju pravo gospodovati samo, koliko to puk hoće i odobrava za svoju korist«, a Radićeve da i ne citiram, jer bi morao prepisati gotovo sva njihova djela.

Dužnost je svih nas — odreći se rovarjenja — osjetiti istinu koju nam pjesnici bacaju pred nas — teško stanje našega sela i da uznastojimo da se ne ostvari ovaj gorki stih »To je očevo život i nikad neće drugače živiti moći.«

U pjesmama »Šime« — »Sipa piva« — »Foška« opet se ocrtava način života bratstva i ljubavi naših seljaka — snagu jedinu za druge »jer kad čovika izgubiš, kako da izgubiš mladost.«

Ko da se ne sjeti Anere, kad čita pjesmu »Foška« ili Foška kad čita »Ognjište«. Što je za Liku divan i patnički lik Anere — tužne i usamljeno bez Miće, to je za Primorje Foška samo što ta bijednica nema dobrog Miće, već Blažića.

— kad si pijanog svukivala, a on te tuka po glavi

Lita su tako pasivala, ti si ostala ista,
u mukah nisi posrnula,
k materi nisi se vrnula.
Od blata i truda na licu i očih ni traga,
još si kako divojka mlada i draga
i kako divica čista.

Dok bude »Arnera i Foška« nikad neće propasti naša »nreazoriva ognjišta« — uzalud popijevke internacionali i legije propalih ljudi, kad su čuvari naših ognjišta Lukani, Zekani. Arnere, Foške, Joža, Roža itd...

Još u nekim pjesmama daje pjesnik sliku kako seljak gleda sumljivo na grad (»Joža«, »Roža«) »kako nevini Toma zida kamik na kamik svog seljačkog doma.« Za njega nije grad privlačiv — on voli:

Zemlju držati i brajde kopati
pak se ne bojati.
Grajanske ruke su male,
grajane žulji pale.
Naša hrana njim bi slabo učinila,
a naša nas je zemlja za se rodila.

U pjesmi koja je jedna od boljih Balotinih pjesama »Tomi Roncu« — iskazao je puno toplote i ljepote naše čakavštine — u tuzi za svojim drugom.

»Oj, lipi Toma moj, poštenu Istrijanac!«

Tuga za životima koji nestaju u tuđini — koja nema niti groba za tuđinca — Sve je tužno — Djeca u tuđini, a majka u okovima.

Jopet je jasen zelen, jopet se mladost razvrća,
jopet se koši krcaju i mokra zemlja nagraća.
Jopet srića se smije toj lipoj, junačkoj dobi,
samo ko jopet ne čekaju na nju mladi i rasuti grobi.

Zbirka svršava sa jednom tragičnom pjesmom — tko da ne zaplače nad tim siromašnim seljakom, koji se čitav vijek mučio za svoju jedinicu i sada mu ona umire mlada, a on bijedan nema ni dvije daske da joj naprvi lijes:

Svo selo već je ubaša
dvi daske ni nideri naša.
Njih je iz staroga poda izvadja,
lipo ostruga i zgladija,
i škrinju šćeri zgotovija.

M. Balota se napoleonski uzdiže između regionalnih i to naročito čakavskih lirika svojom dubinom, pravim i potpunim shvatanjem primorskog života. Dok on ponire u dubinu, Gervais i Ljubić ko galebovi gledaju ozgora život primoraca i samo vide ljubakanja, krčme, kola i druge površnosti površine.

Balota je potpuno uduben u život i govori nam kao i sam primorac sve svoje boli, muke i patnje, sve čari mora i poteškoće. On je kao

»šototajer« potonuo u život, dok Gervais i Ljubić jedre u nekoj lakoj lađi nad životom, gonjeni od najmanjeg povjetarca.

Balotini su stihovi govor ozbiljnog primorskog starca koji je mnogo proživio i naučio veseliti se i žalostiti, biti sit, kao i gladan, dok su Ljubić i Gervais živahan i zvonki govor primorskih mladića — koji kao da ne poznaju život, ili ako ga poznaju lako prelaze preko njega.

Pjesme M. Balote su prava poezija — prava lirika — istinski izljev srca — koje je kao kovčeg puno toplih osjećaja ponio sa sobom, kao izagnanac. Njegova je zbirka sigurno najuspjelija od one dvanajstorice i šteta što je, radi reklamnih naravi mnogih prikaza, bio izjednačen s ostalima.

U posljednje vrijeme sve više cvate regionalna književnost i time se naši pisci sve više približuju jednom značajnom izvoru — koji im daje puno realniji i iskreniji siže, za njihove radnje, a to je ljepota naših sela i život našega seljaka.

Kaleb Stanko

Roman o Josipu Račiću

(Zlatko Milković: BUĐENJE, roman, izdanje Suvremene Knjižnice Matice Hrvatske, Zagreb 1939.)

Iako su život i tragika mladog i talentiranog, neprežaljenog hrvatskog slikara Josipa Račića, dali Milkoviću zahvalnu i jedinstvenu temu, snažan su subjekt, ipak je trebalo uložiti mnogo truda i napora, mnogo energije, dok se nit po nit uhvatila sudbina ovog burnog i nemirnog života, dok su se uhvatile njegove ideje, ostvarenja i ideali. Trebalo je proći dugu putanju. Obači München i Paris. Trebalo se zadupsti u djetinjstvo nadobudnog i bistrog, mističnog dječaka iz Horvata i doživjeti sve one duševne i srčane perturbacije i vrienja talentiranog i poduzetnog mladića, koji hoće i mora da se pošteno upozna sa umjetnošću, mladića koji nalazi svoju tragiku u tome, jer ide u dubinu, nazrijevajući tako već unaprijed neminovnost sudbine koja ga čeka. Trebalo je opetovati Račićev umjetnički credo, njegove poglede na život i svijet, njegove susrete i prijateljstva, ljubavi i zaljubljenja, jednom riječju trebalo je obnoviti i prikazati jedan buran i nemiran život, uz to život umjetnika, talenta sa svim karakteristikama i crtama mlade i uzavrele duše, duše koja je kipjela i pjenila se u stalnoj dinamici i previranju, u poduzetnosti, koja je, kao orkan nemirna, žudila za spoznajama i usavršenjem, koju je talenat nosio i ispunjao, tražeći izljeve svojih napona i vrienja, a koju je porred toga pratila grčevita kob i tragika života, običnog svakidašnjeg života, života koji se sukobljavao sa onim uzvišenijim, produhovljenim i doživljavanim neizrecivom snagom i uzavrelošću. Trebalo je sve to pratiti i obnavljati, pratiti do konačnog sloma i poraza, do jaza koji je triumfirao sa hitcem u čelo, sa smrću i tragedijom. Sve to pratiti, oživjeti, sažeti i dati u umjetničkoj formi romana, znači učiniti posao koji zadužuje.

Započevši djelo in medias res, Milković je neobičnom snagom i zamahom, svježim refleksima i razmatranjima, uspio da ga dokrajči. Posebnom stilskom bistrinom i jednostavnošću, plastičnim i uvjerljivim odvijanjem samih događaja, invencijom zamašitom, ali u isto vrijeme ot-sječenom, on reda sliku za slikom, zgodu za godom, događaj za događajem. I sve mu je odmjereno, sve je tako postavljeno i udešeno, da ništa nije suvišno. Njegovi su opisi kratki, ali jezgroviti (tu i tamo zapada u izvjesnu tipičnost i ponavljanje), razgovori lakonski, poniranja u dušu duboka i uvjerljiva, iako bez naročitog, razvučenog psihologiziranja i analitičnosti. Suvišno nije ništa, pače ponegdje zapada u izvjesnu škrtost, čitaoc bi htio još, naročito pri opisima nekih sporednih lica (Schül-lein, gospođica Broch, ujak Zajc) i pri susretima sa Becićem, Kosorom, Meštrovicom i A. G. Matošem. I uza sve to, što Milković često prati Račića kroz život boheme i stradanja, on je očuvao strogu diskreciju i finoću, pa i ondje gdje je bilo i suviše teško. On je svemu dao vrijednost produhovljenog i uznositog, zadah umjetničkog i uobličenog u formi zdravog i neposrednog. Negdje miran i jednostavan, upravo idiličan, postaje uznemiren i drhtav, da opet pređe u duhovitu rezigniranost i humor, ali, dakako, ostajući uvijek odmjeren. On analizira ambijenat i događaje, raspravlja o djelima i umjetnosti i sve to radi s posebnom spremom i erudicijom, ostajući strogo svoj i Račićev, čuvajući jedinstvo pisca i predmeta obrade.

Sve ovo skupa čini Milkovićev roman vrijednim i značajnim prilogom suvremenoj hrvatskoj prozi, napose biografskom romanu, a njegov interesantni sujet otkriva nam i približava tragično svršenog Josipa Račića, snažnog i nabujalog talenta, talenta koji je tražio prodore i »osamljen bježao za svetom iluzijom« da se konačno još mlad i zelen smiri u »crnom grobu nepoznatih, bez imena, bez križa i spomenika« (Lj. Babić). A to je tragedija koja nas upućuje i za tragom A. G. Matoša i mnogih drugih koji bezimeno lutahu po obalama Seine, tražeći utješjenja i smisao u nostalgiji i bijegu, u stradanjima.

Iv. Krolo

Cvjetići iz vrta narodne poezije

U ovogodišnjoj »Božićnici« iz narodnih stihova i upro je prstom nije je pjesnik Gabrijel Cvitan niz u današnje tvorevine narodne duše, narodnih stihova, koji su nastali za možemo reći: Narodna pjesma ipak vrijeme najveće Golgote Hrvatskog još živi!

Naroda. To su male pjesme u kojima se veliča snaga narodna i najveći njezini predstavnici, naši mrtvi i živi političari. Mislim da je time Prošla su vremena kad su se stvarale veličanstvene narodne pjesme, narodna pjesma je odavno u dekadenci, o njoj u školama govore. Cvitan učinio našoj kulturnoj kronici dvije usluge: Pobilježio je prošlosti. Ono nekoliko pjesmica, koliko laganih, često i umjetničkih, što ih po selima pjevaju momci i

djevojke, nisu one naše narodne pjesme, ali ipak ne možemo preko njih mukom preći. Mnogo i mnogo stihova čujemo iz kojih vrca iskra uvijek svježih narodnih duša i mi u srcu nešto ugodno osjetimo — a to znači da smo čuli umjetninu, pjesmu. Da to dokažem, iznijet ću ovdje nekoliko strofa, koje sam u svome selu zabilježio.

Više od pjesama koje imaju nacionalno-politički karakter, pjevaju se ljubavne, recimo ženske pjesme. Obično takve pjesme nastaju, kad se sastanu dvije djevojke, rjeđe su to momci, pa traže najzgodnije riječi, koje se mogu »složiti«, pa onda zapjevati. Kakva bi to pjesma bila, koju se ne bi moglo pjevati?! Za takve pjesme naše djevojke ne znaju. (Ako im dopadne u ruku kakva knjiga ili list sa pjesmama, odmah traže one koje se mogu pjevati, deseteračke, a ostale »ne vajaju ništa«.) Radi toga se u mnogo pjesama ponavlja posve isti sadržaj, ali, jer je izrečen drugim riječima, lako se otpjevaju dvije ili tri takve pjesme jedna za drugom.

Evo nekoliko ljubavnih »pismic«:

»O moj dragi, moj zeleni bore
za tebe bi skočila u more,
i u more i u riku Dravu,
za tebe bi izgubila glavu.«

(Ovdje se jasno vidi koliko je važna rima. Čak se i Dravi utekoše! Glavno da se slažel)

»O moj dragi, narančice žuta,
na te mislin svakoga minuta,
brojin dane, brojin duge sate,
o moj dragi uvijek mislin na te...«

»Da mi se je stvoriti u mrava
pa odlisti do moga dragana,
da mi se je stvoriti u sticu,
pa poletit dragom na desnicu...«

(Dragi je ili u vojski ili »na navigu«, mornar!)

»I kad zvono javi da me nije
i nesritni život mi dospje,
unda ćeš mi, dragi, virovati
da za tobun moje srce pati.«

Kod svih ovakvih pjesama srce najbolje prolazi:

»Srce moje, ko je u te dirn'o
kad si tako tužno i nemirno,
srce moje, ako ti je tijesno,
a ti projdi sa liva na desno...«

Srcu se ne može zapovijedati:

»Rastat' će se kamen od kamena
ali neće ljubav od ljubena,
rastat' će se nebo sa zvezdama
ail neće ljubav među nama...«
»Sve se Bože, zaboravit može,
dobra dika ne more do vika,
sve ću, Bože, zaboravit lak,
moga draga ne mogu nikako.«

A ovako jakih stihova zaista treba tražiti:

»I prije će more na planinu
i privarit sunce misečinu,
pri' će javor rodit jabukama
neg' se rastat ljubav među nama.«

U ovakvim »pismicama« nalaze se često kletve na mladića, koji je »jubija me pa me ostavija«, ali u tom pogledu najgore prolazi majka, bilo njegova bilo djevojčina:
»Mili Bože, šta je srcu momu
kad ne voli numku ni jednomu,
neg' jednomu al mu ne da majka,
kleti ću je co sudnjega danka.«

A kad se dvoje ljubljenih rastadoše, tužna djevojka tuguje:

»Sve sam resla i naprid hodila
kaj 'no trava miseca aprila,
sada venen i iden na manje
kaj 'no trava Velike Ivanje.«

Osim ovakvih stihova nisu rijetke i duže pjesme raznih sadržaja, koje se čak i stampaju. I u njima se nađe lijepih stihova, i iz njih bi se moglo štošta umjetnička iznijeti, ali za ovaj put nek bude — točka.

J. Skračić

Iz Uredništva

Težak je bio put izlaženja ovog lista. Slabe materijalne prilike uzrok su mnogim neuspjesima i padima. Mnogi bi mnogo htjeli — možda bi i mnogo dali, ali radi tih nesretnih okolnosti ne mogu doći do izražaja. Suradnje je bilo dovoljno, a za drugi broj mislim da će biti i većeg odaziva. Zahvaljujemo najprije svim suradnicima, a onda cijelom građanstvu koje nas je podpomoglo novčanim priložima i nadamo se da se ni unaprijed neće oglušiti i da neće biti škrtu prema ovakvom plemenitom radu hrvatske omladine. Na omladini je da radi, a na starijima da je podpomognu. — Svi dopisi i suradnja šalju se na adresu: Kaleb Stanko, urednik »Matoša« ul. Kralja Tomislava 55 III. kat.

UREDNIK

SADRŽAJ:

A. G. Matoš: **Gospa Marija**, 1; Urednik K. S.: **Samo ako bude-
mo ljudi**, 2; Dražen Panjkota: **U luci**, 4; Kaleb Stanko: **Udovac**, 5;
Živojin Milić-Štrkalj: **Slijepac**, 5; Jerko Skračić: **Braco**, 6; Ivan Kro-
lo: **Želja pisama**, 17; Janko Zanetić: **Pismo drugu nakon putovanja**,
18; Šime Županović: **Demografski činilac i ekonomski problemi**, 18;
K. A.: **Mini me mini...**, 23; Dražen Panjkota: **Fantaisie**, 23. — Ž.
Milić-Štrkalj: **Feuilleton o divljim ružama**, 24; Stanko Kaleb: **Re-
fleksije uz pjesme M. Balote**, 25; Iv. Krolo: **Roman o Josipu Račiću**,
33; J. Skračić: **Cvjetiči iz vrta narodne poezije**, 34; **Iz uredništva**, 35.

ANTON ANTIĆ

PRVA TEKSTILNA TVORNICA ŠIBENIK

Jedina hrvatska tekstilna tvornica
s domaćim kapitalom i radom koja
ima u vidu interese hrvatske pri-
vrede. — Proširenje rada i poveća-
nje kapaciteta radi solidna rada i
velike potražnje.

Predstavnik izdavača i odgovorni urednik: Jerko Skračić, Šibenik,
Vodička 248. Urednik: Stanko Kaleb. — Tiskara »Kačić« Šibenik
(O. B. Buljević)

**DALMATINSKA ESKONTNA
BANKA**
Filijala ŠIBENIK

Trikotaža P. DIZDAR
Muška i ženska modna trgovina
ŠIBENIK

**Zlatarija
A. PETRIĆ**
ŠIBENIK

STIPE ZORIĆ, vrtlar
ŠIBENIK
Izradba vijenaca i boqueta

**Prodavaona
»ŠIK« ŠIBENIK**
muško i žensko rublje

KRSTO I KLARA ŠTRKALJ
trgovina cipela
ŠIBENIK

ŠIME ANTIĆ
trgovina manufakturnom robom
na malo i veliko
ŠIBENIK

ANTE FRUA
ŠIBENIK
Skladište Trident-konca

**Trgovina foto-materijala i foto
atelier**
BULAT Šibenik
Specijalista za LEICU

**Drogerija
VINKO VUČIĆ**
FOTO-OPTIKA
ŠIBENIK

BORIS BERGER
ŠIBENIK
krojački salon

FRANA TRINAJSTIĆ
ŠIBENIK
Mješovita trgovina

FANI PRAJŠEK
trgovina odijela
ŠIBENIK

IVAN PETITO
urar
ŠIBENIK

Popravak jamčim
MILORAD DJ. PECELJ
trgovina mješovite robe
ŠIBENIK

Delikatesni buffet
»ALPA« ŠIBENIK
preporuča svježe proizvode

Krojačka radnja
MATE GORETA
ŠIBENIK

Manufakturna trgovina
RADOSLAV ŽMIKIĆ
ŠIBENIK

Pnjižara i papirnica
F. BABIĆ
ŠIBENIK

**Parna bojadisaona i kemička
čistiona**
JULIO TAKAČ
ŠIBENIK

**Veliko skladište odijela gotovih i
mjeri**
MARIJAN MILANKOVIĆ
ŠIBENIK

SALAMON DRUTTER
pomod. trgovina i »Lav« odijela
ŠIBENIK

BAZAR P JEFTINOĆI
FRANJO GOLD
ŠIBENIK

Trgovina mreža i konopa
IVANKA NOVAK
ŠIBENIK

DROGERIJA IPAVEC
Foto droge i kemikalije
ŠIBENIK

RADE GARBOVAC
trgovina suhomesnate robe i
voća
ŠIBENIK — Pazar

JAKOV TERZANOVIĆ
»VESTA«
trgovina šivaćih strojeva, moto-
ra, bicikla i radio-aparata
ŠIBENIK

Tiskara „Kačić“